

Mendelova univerzita v Brně
Provozně ekonomická fakulta

Daňové úniky v České republice

Diplomová práce

Vedoucí práce:
Ing. Břetislav Andrlík, Ph.D.

Autor:
Bc. Petra Stibůrková

Brno 2015

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, Ing. Břetislavu Andrlíkovi Ph.D., za obětavý přístup, odborné konzultace a cenné připomínky, které mi napomohly k vypracování této diplomové práce.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci: Daňové úniky v České republice vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorsky zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně, dne 20. května 2015

.....

Abstract

Stibůrková, P. *Tax evasion in the Czech Republic*. Diploma thesis. Brno, 2015.

This diploma thesis deals with the issues of tax evasion in the Czech Republic. The first part is devoted to theoretical description of tax evasion, causation and measuring of them, and shadow economy too. In the practical part, there is estimate of shadow economy in the Czech Republic by the cash deposit ratio method, subsequently it is quantify a volume of tax evasion and then there are analyze of the factors influencing volume of tax evasion. In conclusion, there is a discussion about the results of thesis which leads to recommendations to reduce the tax evasion.

Keywords

Tax evasion, shadow economy, cash, deposit, tax burden

Abstrakt

Stibůrková, P. *Daňové úniky v České republice*. Diplomová práce. Brno, 2015.

Diplomová práce se zabývá problematikou daňových úniků v České republice. Úvodní část práce je věnována teoretickému vymezení daňových úniků, příčinám jejich vzniku a způsobům měření, dále pak stínové ekonomice. Praktická část práce je zaměřena na odhad stínové ekonomiky v České republice metodou podílu oběživa, následném vyčíslení výše daňových úniků a analýzou faktorů ovlivňujících jejich výši. V závěru je provedena diskuze nad výsledky, která vyústila k doporučením vedoucím ke snížení daňových úniků.

Klíčová slova

Daňové úniky, stínová ekonomika, oběživo, depozita, daňové zatížení

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce a metodika.....	10
3	Teoretická část.....	12
3.1	Daňový únik.....	12
3.1.1	Vyhýbání se daním.....	13
3.1.2	Zkrácení daně.....	14
3.2	Charakter daňových úniků.....	15
3.2.1	Společenský kontext úniků.....	15
3.3	Lafferova křivka.....	18
3.4	Daně jako součást veřejného rozpočtu.....	19
3.5	Hranice zdanění.....	19
3.6	Požadavky na daňový systém.....	20
3.7	Daňový únik a problém volby jednotlivce.....	22
3.7.1	Daňová morálka.....	22
3.7.2	Daňový odpor.....	23
3.7.3	Formální vs. stínová ekonomika.....	23
3.7.4	Teorie rozhodování.....	24
3.8	Daňový trestný čin.....	26
3.9	Projevy podvodů.....	29
3.10	Boj s daňovými úniky.....	29
3.11	Nástroje měření.....	31
3.12	Daňová mezera.....	32
3.13	Stínová ekonomika a daňové úniky.....	33
3.13.1	Metody odhadů stínové ekonomiky.....	35
4	Praktická část.....	38
4.1	Rozvoj bankovní sféry a vývoj peněžních agregátů.....	39
4.2	Odhad stínové ekonomiky v České republice.....	44
4.2.1	Metoda podílu oběživa.....	44

4.2.2	Upravený odhad stínové ekonomiky	45
4.3	Srovnání výsledků odhadů.....	49
4.4	Odhad výše daňových úniků	52
4.5	Faktory ovlivňující daňové úniky	54
4.5.1	Výše zdanění.....	54
4.5.2	Počet evidovaných daňových subjektů	55
4.5.3	Počet zaměstnanců finanční správy	56
4.5.4	Počet daňových kontrol	57
4.5.5	Penále.....	58
4.5.6	Sankce	58
4.5.7	Podněty předané orgánům činným v trestním řízení	59
4.5.8	Úspěšnost odhalení.....	60
4.6	Závislost faktorů na daňové úniky	63
5	Diskuse a doporučení.....	65
6	Závěr.....	72
7	Literatura	73

Seznam tabulek

Tab. 1 Struktura typů aktivit šedé ekonomiky.....	34
Tab. 2 Vývoj oběživa a vkladů na viděnou v mil. Kč.....	42
Tab. 3 Odhad stínové ekonomiky v mil. Kč dle autora	47
Tab. 4 Odhady stínové ekonomiky různých autorů	51
Tab. 5 Výpočet výše daňových úniků	53

Seznam obrázků

Obr. 1 Minimalizace daňové povinnosti	15
Obr. 2 Lafferova křivka.....	18
Obr. 3 Formy mezinárodní daňové spolupráce	30
Obr. 4 Vývoj počtu vydaných platebních karet v ČR v tis. kusech.....	40
Obr. 5 Vývoj počtu a objemu transakcí platebními kartami	41
Obr. 6 Srovnání výsledků odhadu šedé ekonomiky v %	49
Obr. 7 Vývoj odhalených daňových úniků v %	61

Seznam zkratk

C	oběživo
ČR	Česká republika
D	depozita
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

1 Úvod

S postupným rozvojem společnosti je neodmyslitelně spjat i rozvoj povinných odvodů, ať už naturálních nebo peněžních, které svým charakterem odpovídají dnešní definici daní anebo k ní alespoň inklinují. Počátky jejich vzniku nalezneme již v otrokářské společnosti, měly však mnohdy formu nahodilých, naturálních a dobrovolných dávek. Postupem času se tyto platby vyvinuly až k současné podobě, kdy daňový systém, na jehož základě jsou daně stanovovány, má formu pravidelných, pevně stanovených a povinných odvodů. Komu by se však chtělo odvádět část svých výdělků podle nařízení jiných? Je tedy nesporné, že s vývojem daní jsou spjaty i snahy subjektů se jim vyhnout.

Smyslem výběru daní je jejich následné využití k hrazení státních výdajů. V dnešní době, vyznačující se převyšováním výdajů veřejných rozpočtů nad jejich příjmy, přemýšlí představitelé vlády jak navýšit příjmy a tím minimalizovat záporný rozdíl státního rozpočtu. Právě zde se otvírá prostor pro problematiku zkracování daňové povinnosti daňovými subjekty, čehož si jsou vědomi i politici a boj s daňovými úniky, jakožto možností nárůstu daňovým příjmů státního rozpočtu, nabírá razantně na pozornosti. V roce 2014 představovaly podle monitoru státní pokladny výdaje vynaložené ze státního rozpočtu částku 1 211 608 mil. Kč. Celkové příjmy, které do něj ve stejném období plynuly, však dosáhly pouze 1 133 826 mil. Kč. Výsledná bilance, tedy schodek státního rozpočtu, dosahoval výše 77 782 mil. Kč. Každoročně se v médiích objevují zprávy s informacemi o daňových únicích v České republice pohybujících se v miliardách korun. Z tohoto důvodu zvýšení úspěšnosti odhalování daňových úniků představuje jeden z možných způsobů, jak pomoci navýšit příjmy veřejného rozpočtu o nemalé částky, aniž by se muselo přikročit k neoblíbenému zvyšování daní nebo dokonce zavádění nových daní.

Problematika okolo daňových úniků není jednoznačná. Daňová teorie nabízí různé aspekty vysvětlující rozhodování daňových subjektů o tom zda, případně v jaké výši uskuteční daňový únik. Dále je mnohdy polemizováno o jiných faktorech majících vliv na uskutečňování daňových podvodů, které se však liší v návaznosti na daňovém subjektu či institucionálním prostředí.

Předkládaná diplomová práce bude zaměřena na stanovení samotné výše daňových úniků prostřednictvím odhadu stínové ekonomiky a na následnou identifikaci kvantifikovatelných faktorů, které se podílí na jejich vzniku a výši.

2 Cíl práce a metodika

Cílem práce bude na základě teoretické výše daňových úniků v České republice a za pomoci ekonometrického modelu potvrdit závislost, případně nezávislost vybraných kvantifikovatelných proměnných, u kterých je v ekonomické teorii předpokládán vliv na výši daňových úniků. Vzhledem ke skutečnosti, že Ministerstvo financí České republiky, Finanční správa a ani Český statistický úřad nezveřejňují oficiální odhady výše daňových úniků, bude potřeba pro jejich analýzu provést vlastní odhad, což představuje dílčí cíl práce. Před samotným přistoupením k ověření závislosti bude provedena analýza vývoje vybraných faktorů v České republice a následně zdůvodněna jejich předpokládaná závislost. Na základě poznatků praktické části budou formulována doporučení pro snížení daňových úniků.

Východiskem pro naplnění stanovených cílů bude literární přehled práce, v němž bude využita metoda deskripce. Popisným způsobem bude rozebrán zkoumaný jev včetně způsobů výpočtu jeho výše. Jako zdroj poslouží odborná literatura, internetové zdroje a v neposlední řadě i příslušná legislativa obohacena o judikáty týkající se zmiňované problematiky. Za pomoci metody analýzy bude provedeno rozebrání příčin vzniku daňových úniků.

Ve vlastní práci, v souladu s poznatky získanými z odborné literatury, bude předpokládáno, že jednou z možností jak stanovit přibližnou hodnotu daňových úniků, je získat jejich výši pomocí stínové ekonomiky, která představuje zatajovanou a nezdaněnou část ekonomiky. V dílčím cíli praktické části, tedy odhadu stínové ekonomiky, bude provedena aplikace metody poměru oběživa na Českou republiku. Ta byla však podrobena kritice z důvodu její nevhodnosti pro transformující se ekonomiky. Na základě zmiňované kritiky bude provedena analýza vývoje bankovního sektoru a následná úprava metody poměru oběživa o výsledky analýzy. Následovat bude komparace výsledků odhadu stínové ekonomiky mezi upravenou metodou a její původní verzí, včetně sběru odhadů jiných autorů za pomoci odlišných metod výpočtů stínové ekonomiky. Na základě provedeného odhadu stínové ekonomiky bude vyčíslena výše daňových úniků v České republice za zkoumané období.

Na základě analýzy vývoje vybraných kvantifikovatelných faktorů ve zkoumaném období, tedy v letech 1999 až 2013, bude formulována hypotéza o jejich závislosti, případně nezávislosti, na výši daňových úniků, která bude ověřena pomocí regresního modelu.

V diskuzi práce bude polemizováno o výsledcích vlastní práce a jejich komparace s výsledky a názory jiných autorů. Součástí budou doporučení, která by měla vést ke zlepšení situace, tedy ke snížení daňových úniků v České republice.

3 Teoretická část

Účelem teoretické části práce bude seznámení se s problematikou daňových úniků. Úvodem bude skýtat přiblížení, co se pod termínem daňové úniky skrývá, dále pak bude rozebráno vhodné nastavení daňového systému, který by minimalizoval v teoretické rovině daňové úniky. Následující kapitoly rozeberou chování jednotlivce zvažujícího daňový únik a v konečné fázi budou zmíněny způsoby měření daňových úniků. S daňovými úniky je však úzce spjata stínová ekonomika, která bude představovat dílčí část zkoumané problematiky, především zaměřením se na její význam a způsoby odhadů jejího rozměru.

3.1 Daňový únik

Je zjevné, že v pohledu na výběr daní a velikost daňové zátěže proti sobě stojí dva opačné zájmy, a to zájem státu vybrat na daních co nejvyšší obnos a naproti tomu zájem plátce daně odvést co nejméně a minimalizovat tedy svou daňovou povinnost. Tato snaha plátce se může dostat až k praktikám, které nazýváme daňové úniky.

Daňový únik lze bezpochyby označit za nejčastěji zkoumanou kapitolou daňového práva nejen mezi odborníky z praxe, ale i ze strany teoretiků a pravidelně i novinářů. Samotný pojem se totiž vyznačuje terminologickou nepřesností, která je důsledkem rozmanitosti daňových deliktů. Hovoříme – li totiž o daňovém úniku, zahrnuje tento termín podle mnoha autorů jak legální nebo oprávněný únik, tak i nezákonný únik čili vyhýbání se daňové povinnosti. To se děje jak v mezinárodním měřítku, tak i v rámci jedné země, dále sem spadají daňové ráje, zneužití práva „útěku před daněmi“, svobodnou volbu nejméně zdaněného postupu anebo podhodnocení předmětu zdanění či „stínovou ekonomiku“. Jak lze tedy vidět, kolem daňových úniků víří celá řada pojmů a slov, která značně ztěžují pochopení tohoto jevu. (Martinez, 1995)

V souladu s většinou odborných textů se daňové úniky rozlišují na tzv. tax avoidance a tax evasion. V čem tedy spočívá rozdíl mezi těmito termíny? Podle většiny autorů v jejich legálnosti.

3.1.1 Vyhýbání se daním

OECD ve svém slovníku popisuje tax avoidance jako počin, kterým poplatník daně úmyslně sníží svoji daňovou povinnost a ačkoliv se může jednat o striktně legální operaci, obvykle je v rozporu s původním záměrem zákona, který by měl být dodržen.

Tax avoidance tedy můžeme v českém jazyce označit jako vyhýbání se placení daní. Představuje v podstatě legální formu aktivit vedoucí k minimalizaci odvedené daně. Využívá se k tomu všech dostupných zákonných ustanovení včetně uplatnění výjimek a daňových úlev vtělených do daňových zákonů s přímým úmyslem legislativců daňově zvýhodnit některou skupinu subjektů či podpořit vybranou činnost.

Často se ovšem využívá i skulin v daňových zákonech a souvisejících předpisech, jež původně legislativci nezamýšleli, tzv. „daňovou obratnost“. Pokud v tomto případě deklarovaná aktivita vedoucí ke snížení daně není fiktivní a odpovídá platným právním předpisům, nelze ji považovat za daňový únik plynoucí z nelegálního jednání. (Široký, 2008) Mimo to, jestliže se konkrétní způsob využívání nedokonalé formulace zákona začne využívat v širším měřítku, povede to zpravidla k jeho změně. Z tohoto důvodu je dosahování těchto nezamýšlených výhod obvykle jen dočasné. Je důležité podotknout, že ač takové jednání není v rozporu se zákonem (ve smyslu trestní postížitelnosti), je nemorální, jelikož nepřímou zvyšuje daňové zatížení všech ostatních, a tak porušuje daňovou spravedlnost. (Vančurová, 2012)

Příklad z historie:

V dosavadní rozhodovací činnosti českých soudů, především Nejvyššího správního soudu, můžeme vysledovat 4 základní argumentační linky, které soudy v oblasti vyhýbání se dani historicky akceptovaly. Jedna z nich, která bude dále blíže nastíněna, je zastírání skutečného stavu (§ 2 odst. 7 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků).

Poprvé se touto problematikou detailněji zabýval krajský soud v roce 1998 (rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 8. července 1998, čj. 22 Ca 319/97-36). V souzeném případě poplatník prodal leasingové společnosti zařízení a obratem si ho pronajal zpět formou tzv. zpětného finančního leasingu. Prodejní cena přitom byla započtena proti záloze na budoucí leasingové splátky. Poplatník tak nezískal žádné volné finanční prostředky. Správce daně tedy doměřil daň z příjmů s odkazem na § 2 odst. 7 zákona č. 337/1992 Sb., který říká: „...bere se v úvahu vždy

skutečný obsah právního úkonu nebo jiné skutečnosti rozhodné pro stanovení či vybrání daně, pokud je zastřený stavem formálně právním a liší se od něho.“ Argumentoval přitom tím, že hlavním účelem zpětného leasingu je obecně příznivé ovlivňování cash flow a likvidity, což v případě poplatníka splněno nebylo. Poplatník tím podle správce daně popřel podstatu podnikání (§ 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku - podnikání za účelem dosažení zisku), nejednalo se o transakci provedenou za účelem dosažení zisku, ale za účelem snížení daňového základu. (Čapek, 2008)

Názor krajského soudu na tuto záležitost byl následující „uzavřením leasingových smluv nesimuluje jiný právní úkon, protože právě ten, který učinil, vyhovuje zcela jeho potřebám a nic jím nepředstírá. ... Důvody uskutečnění zpětného leasingu spočívají v rychlejším promítnutí hodnoty věci do nákladů, tj. snížení daňového základu a získání volných finančních prostředků ... však nepředstavuje nezákonný postup, přestože vede ke snížení daňové povinnosti. Krajský soud v postupu poplatníka tedy neshledal popření podstaty podnikání, jak namítal správce daně, protože „zisku může být dosaženo také právě legální minimalizací daňové povinnosti.“

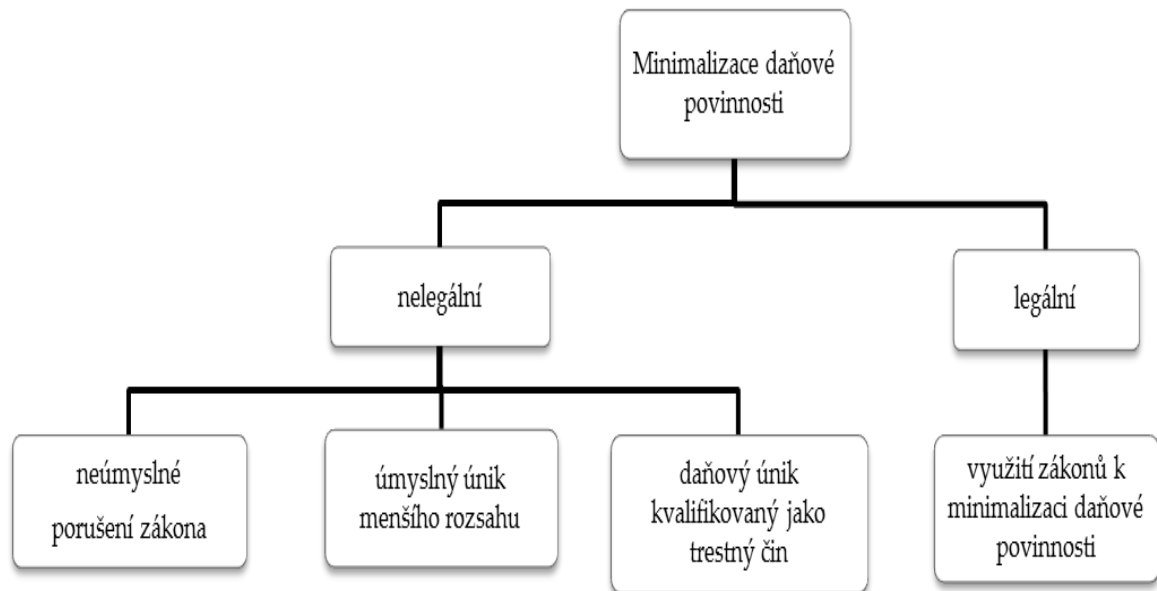
Nutno podotknout, že identická transakce by dnes pravděpodobně pro poplatníka dopadla mnohem méně optimisticky (viz např. rozsudek NSS ze dne 17. prosince 2007, čj. 1 Afs 35/2007-108).

3.1.2 Zkrácení daně

V souladu s definicí OECD se jedná o nelegální opatření, při kterých je povinnost k dani buď skryta anebo ignorována. To znamená, že daňový poplatník odvede na dani méně, než je podle zákona povinen zaplatit, a to cestou zatajení příjmů nebo informací před správcem daně.

Srovnáním s definicí tax avoidance jasně vyplývá, že v případě tax evasion, neboli daňového úniku, podvodu či zkrácení daně, se jedná o nelegální činnost, při které dochází k porušování (vědomému i nevědomému) předpisů upravujících daňovou oblast, za kterou může být subjekt postižen. Míra postihu závisí na systému pokutování v jednotlivých zemích, avšak většinou se odvíjí od rozsahu neodvedené nebo zkrácené daně a dále pak od toho, zda bylo prokázáno úmyslné porušení zákona. Značná část odhalených podvodů však bývá potrestána pouze vyměřeným penále nebo pokutou finančními úřady a jen malá část těchto provinění je kvalifikována jako trestný čin, kterým se zabývá soud. (Široký, 2008) Daňový únik nabývá nejrůznějších forem, některé z nich

se vyznačují i mezinárodním charakterem. Současně snaha o ně je jedním z faktorů vzniku tzv. šedé ekonomiky. (Vančurová, 2012)

Obr. 1 Minimalizace daňové povinnosti

Zdroj: Vlastní zpracování na základě Široký (2008, s. 242)

3.2 Charakter daňových úniků

Hned na začátku je nutno od daňového úniku odlišit daňový nedoplatek. Ten představuje rozdíl mezi daní, která měla být zaplacená a částkou, která byla skutečně zaplacená. Kromě daně poplatníkem nebo plátcem přiznané, může být daní, která měla být zaplacená i daň doměřená správcem daně včetně příslušenství daně (pokuty, penále, úrok, náklady řízení). Dále pak v návaznosti na rozpočtové skladbě jednotlivých zemí mohou být součástí nedoplateků i nedoplatky na clu a sociálním pojištění.

3.2.1 Společenský kontext úniků

Daňové úniky zahrnují různé aktivity, ke kterým jednotlivci a tím i celá společnost zaujímá různé postoje. Je nanejvýš logické, že se bude lišit pohled daňového poplatníka a státního úředníka. Zatímco změň zákonů s jejich souvisejícími předpisy dělá vrásky poplatníkům při z jejich pohledu už tak dosti nepříjemném

zdanění, byrokracie svou moc odvozuje právě od velikosti státního sektoru a míry regulace.

Institucionální prostředí

Daně slouží především k financování veřejných statků, které mají jednu zvláštnost – je nemožné nebo alespoň velmi náročné zabránit jedinci, aby je spotřeboval. Z tohoto důvodu musí být platba daně povinná a stává se součástí života všech výdělečných subjektů. Jak již bylo řečeno, slouží daně ke hrazení potřeb, které jsou společné, protože vznikají společnosti jako celku (pro účely obrany státu), anebo je efektivní je hradit ze společných zdrojů (základní školství), právě proto plynou do veřejného rozpočtu. Následně z něj se hradí zmíněné potřeby, ať už se jedná o rozpočet státu či obce, kraje nebo státní fond. (Vančurová, 2012)

Z výše uvedeného vyplývá, že stát potřebuje vybrat co nejvyšší částky, aby mohl zajistit správný chod státu. Přitom je však jeho úkolem definovat z čeho jsou daně odváděny, v jaké výši, komu apod., což představuje formální institucionální systém. Je to tedy soubor nastavených pravidel, který má oporu v zákonné úpravě dané země a má svou strukturu a řád. S růstem regulace a státních zásahů do ekonomiky se stává hlavní příčinou daňových úniků. Významnou roli hraje složitost a kvalita daňového systému, míra daňové zátěže, výše trestu a pravděpodobnost odhalení, stejně tak jako provázanost jednotlivých zákonů nebo účinnost kontroly. Pokud je tedy daňový systém nestabilní a nepřehledný, vytváří tím příznivé podmínky pro daňové úniky. (Široký, 2008) Do formálního institucionálního prostředí spadají i transakčními náklady, kdy významnou roli hraje porovnání nákladů spojených se snížením daňových úniků s výnosy, které stát získá v případě jejich odhalení a postižení. (Tichá, 2007)

Určitý vliv na dodržování, respektive nedodržování stanovených pravidel a tím pádem i daňové úniky má i postoj laické společnosti k nim. Ten je většinou značně benevolentní, což souvisí s tzv. neformálním institucionálním prostředím. Toto prostředí se formuje v dlouhém časovém období a zahrnuje ustálené zvyky, tradice, morálku apod. Takové klima ve společnosti, vyznačující se tendencemi tolerovat a napomáhat únikům, spolu se zavedenou platební morálkou napomáhají jejich rozšíření. Mimo to, pokud plátce daně vidí rozšířenou korupci na úrovni veřejné správy, snižuje to pochopitelně i jeho ochotu dodržovat nastavená pravidla. V takovém případě je subjektivní postoj plátce k únikům podpořen i neformálním institucionálním prostředím a tendence zkracovat daňovou povinnost se zvyšuje.

Zůstaneme-li však ještě u názoru veřejnosti na daňové úniky, je zajímavé poukázat na její značně diferencovaný pohled. U menších a středních subjektů je snaha o co nejnižší placení daní považována za regulérní postup, naopak u velkých firem je zapojení do nelegálních daňových transakcí vnímáno spíše negativně. Obdobně rozporuplný postoj je k osobám maximalizujícím využívání systému sociálního zabezpečení, často za hranicí zákona, kdy pracují ve stínové ekonomice, tedy bez přiznání svých příjmů. Skupina lidí, jež se řadí mezi nezaměstnané nebo zaměstnance s nízkými příjmy, má pohled na tento problém velmi benevolentní, avšak opačně se na něj dívají subjekty, z jejichž kapes jsou prostřednictvím daní sociální dávky placeny.

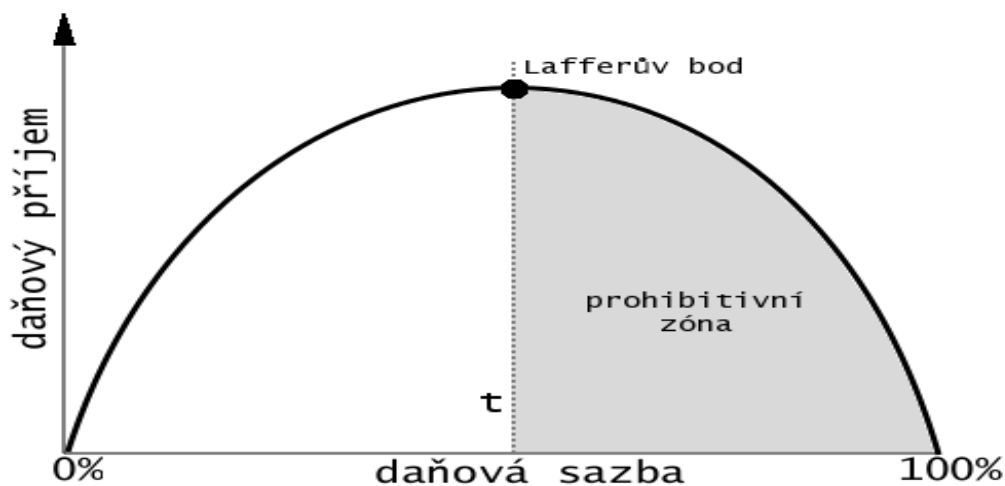
Subjektivní postoj plátce daně

Jak již bylo zmiňováno, plátce chce naopak na dani odvést co nejnižší částku, přičemž mnohdy může zvažovat i praktiky vedoucí k daňovým únikům. Při zvažování, zda daňový únik provést či nikoli, klade na misku vah vedle jiných faktorů i míru rizika, která je s ním spojena a taky výši trestu, která mu v případě odhalení hrozí. Každý jedinec tedy stojí před volbou kolik ze svého příjmu zdanit a o kolik svou daňovou povinnost případně zkrátit. Do tohoto rozhodnutí se promítá i vztah plátce k dodržování práva, míra jeho informovanosti a především velikost pocíťované daňové zátěže.

Významnou roli hraje také vztah mezi daňovým subjektem a státem reprezentovaný legislativci, tedy zákonodárnou mocí a úředníky kontrolních úřadů, coby moc výkonná. Mezi těmito dvěma stranami by měla panovat důvěra, bohužel však tomu tak často není. Nedůvěra mezi daňovými subjekty a státem je umocněna kvalitou celkového institucionálního prostředí ekonomiky, často se vyznačující složitými a neprovázanými zákony, jež upravují oblasti daní, živností, zaměstnanosti a sociálního zabezpečení. (Široký, 2008)

3.3 Lafferova křivka

Stát má zájem maximalizovat svůj daňový výnos, dalo by se tedy předpokládat, že čím vyšší bude sazba daně, tím vyšší bude i daňový výnos. To však není zcela korektní tvrzení a jako první přišel s myšlenkou, že snížení důchodového zdanění může ve skutečnosti vést ke zvýšení daňových příjmů Arthur Laffer. Právě závislost daňového výnosu na daňové sazbě demonstruje Lafferova křivka. Začíná v počátku, jestliže je daňová sazba nulová, nevyberou se tedy žádné výnosy. Křivka pak narůstá, až dosáhne svého maxima a potom opět klesá zpět k vodorovné ose. Je důležité si všimnout, že když míra zdanění roste, jsou přírůstky daňového výnosu stále menší. To proto, že vyšší míra zdanění oslabuje ekonomickou výkonnost, zvyšuje daňový odpor a tím i daňové úniky a vyvolává únik kapitálu do zahraničí. V důsledku toho klesá základ daně. (Holman, 2002) Zdanění za hranicí Lafferova bodu tedy inklinuje ekonomika do šedé zóny. Jak můžeme vidět, v diagramu nejsou čísla, protože je empirickou otázkou, jaká daňová sazba přinese nejvíce výnosů a jaká daňová sazba je již tak vysoká, že nepřinese vůbec žádné výnosy (taková sazba nemusí mít nutně hodnotu 100 %; může být vyšší nebo nižší). Jedním z důvodů, proč by snížení daní mělo vést k vyšším výnosům, je skutečnost, že nižší daňová sazba motivuje lidi k vyšší práci. Ti pracují o tolik více, že zaplatí vyšší důchodovou daň i přesto, že bude sazba nižší. Nejsou ale důkazy potvrzující toto tvrzení. (Jackson a Brown, 2003)

Obr. 2 Lafferova křivka

Zdroj: Svátková (1994, s. 170)

3.4 Daně jako součást veřejného rozpočtu

Právě daňové příjmy tvoří nejvýznamnější část příjmů veřejných rozpočtů a to takřka z 90 %. Tyto daňové příjmy zahrnují daně a cla – čili povinné platby, které musí poplatník odvést do státního rozpočtu. V mnoha případech může být daňový subjekt v daný okamžik podroben i více daňovým povinnostem. (Kubátová, 2010) Z tohoto důvodu se na makroekonomické úrovni sleduje ukazatel celkové daňové povinnosti, který označuje souhrn všech povinných plateb podle zvláštních zákonů do veřejného rozpočtu. Celková povinnost se měří nejčastěji pomocí tzv. daňové kvóty, která se vypočítá jako podíl vybraných daní na HDP a vyjadřuje zatížení spotřeby a důchodu daněmi.

Daňová kvóta se rozlišuje na čistou daňovou kvótu, která obsahuje pouze daně v „pravém slova smyslu“, tedy pouze platby, které ve svém názvu nesou slovo „daň“. Naopak složená daňová kvóta obsahuje i další povinné odvody odpovídající ekonomickému pojetí daně (včetně pojistného na sociálním pojištění). Problém shodnout se na definici ukazatele bývá problémem nejenom v mezinárodním měřítku, avšak i v měřítku národním, kdy někteří autoři mají kupříkladu odlišný pohled na pojistné na veřejné zdravotní pojištění. Objektivnějším vyjádřením velikosti veřejného sektoru je konsolidovaná složená daňová kvóta, k jejímž výhodám patří snaha o zamezení duplicitnímu započtení příjmů. V praxi ČR to znamená nezapočítávání do příjmů pojistné na veřejné zdravotní pojištění placené státem za veřejné zaměstnance. (Hamerníková a Mayytová, 2010)

3.5 Hranice zdanění

Při stanovení optimální hranice zdanění je třeba zohledňovat mj. i ekonomickou a psychologickou hranici zdanění v dané zemi, neboť rozsah daňových úniků se od ní odvíjí.

Ekonomická hranice zdanění je hranice, do které může být aplikováno zdanění, aniž by došlo k újmě výkonnosti ekonomiky dané země. Teoreticky je dána maximálním objemem HDP, přičemž krátkodobě může být i vyšší – sazby vyšší než 100% nebo pevné sazby nerespektující příjmové poměry poplatníka – daň z hlavy, majetkové daně). Prakticky však musí být nižší než HDP. Tato hranice je značně elastická a ovlivňují ji mnohé faktory jako úroveň ekonomiky, rozvoj světového obchodu, míra nezaměstnanosti aj.

Psychologická hranice zdanění naopak představuje jednotlivcem subjektivně určenou hranici, do které zdanění nevnímá, popřípadě vnímá, ale nedochází k negativní reakci. Po překročení hranice vyvolává zdanění u poplatníka psychologicky podmíněnou reakci – daňový odpor, který v konečné fázi vede k daňovému úniku. Tato hranice je na rozdíl od ekonomické mnohem obtížněji kvantifikovatelná. Současně zatímco ekonomická hranice je v daném okamžiku a v konkrétní zemi jen jedna, psychologických je více. V podstatě lze říci, že co poplatník, to jedna nová hranice zdanění. (Svátková, 1994)

3.6 Požadavky na daňový systém

Optimální hranice zdanění však jako taková k minimalizaci daňových úniků nepostačuje. Jak by měl být daňový systém v rámci formálního institucionálního prostředí nastaven, aby minimalizoval daňové úniky a byl charakterizován jako „dobrý“, můžeme dle všeobecně rozšířeného názoru shrnout do splnění těchto pěti vlastností:

1. Ekonomická efektivnost
2. Administrativní jednoduchost
3. Flexibilita
4. Jednoznačný vztah k politickému systému
5. Spravedlnost

Dobrý daňový systém by neměl bránit efektivní alokaci zdrojů. Historie je však plná příkladů, kdy tomu tak nebylo. Konkrétně tzv. „okenní daň“, přijatá v roce 1696 v Anglii, která znevýhodňovala domy s více okny. Výsledkem bylo stavění domů bez oken.

Fungování daňového systému je velmi nákladné, přičemž tyto náklady se dělí na přímé (fungování příslušného úřadu vybírajícího daně) a nepřímé (platí je v různé formě plátcí daní – časové náklady na vyplnění přiznání, vedení účetnictví, placení daňových poradců). Jedním z faktorů mající vliv na výši nákladů je složitost daňového systému. Velké množství výjimek, např. odpočitatelnost určitých výdajů vyžadují podrobné účetnictví a kontrolu a tím v konečném důsledku zvyšují náklady. Joel Slemrod z Michiganské univerzity odhadl, že nepřímé náklady jsou minimálně pětikrát větší než přímé. Lze tedy předpokládat, že snížením těchto nákladů se sníží potřeba výběru daňového výnosu, což umožní nižší zdanění a nižší daňové úniky. (Stiglitz, 1997)

V roce 2008 provedl L. Vitek a J. Pavel pro MFČR výzkumnou studii „*Analýza nákladů soukromého sektoru vyvolaných daňovým systémem*“. Ze studie vyplývá, že výsledky vyvolaných nákladů pro vybrané daně jsou u daní s vyšším výnosem (pojistné, DPH, zdanění mezd) poměrně příznivé. Daň z přidané hodnoty a daň z příjmů právnických osob vytvářejí absolutně nejvyšší vyvolané náklady (10,6 a 7,5 mld. Kč), v poměru k vyměřené dani však jejich náklady dosahují 4,5 respektive 5,5 %. Podíl vyvolaných nákladů k vyměřené dani je pro zdanění příjmů ze závislé činnosti 3,0 %, pojistné na veřejné zdravotní pojištění 3,5 %, pojistné na sociální zabezpečení 1,5 %, daň z příjmů fyzických osob z podnikání 34,4 %, silniční daň 16,4 % a daň z nemovitostí 8,1 %. Celkem tedy pro sledované daně a tedy v zásadě i pro celý český daňový systém činí vyvolané náklady cca 40 mld. Kč, tj. 3,9 % vyměřené daně.

Změny v ekonomických podmínkách vyžadují změny v daňových sazbách. Zatímco pro některé daně je přizpůsobení jednoduché a někdy i automatické, u jiných vyvolává bouřlivé politické debaty.

Politická průhlednost daňového systému by měla všem občanům umožnit snadný přehled o tom, kolik a kam platí a to proto, aby výsledek odpovídal skutečným preferencím občanů. (Stiglitz, 1997)

Většina námitek proti daňovým systémům se však vztahuje k jejich spravedlnosti. Budou-li mít poplatníci pocit, že zdanění je nespravedlivé, budou se o to více snažit mu vyhnout. Je ovšem velmi těžké určit, co je spravedlivé a co naopak není. V průběhu vývoje se sekáváme se zásadou spravedlnosti ve dvou pojetích, a to jako zásadou užitku ze zdanění a jako zásadou daňové schopnosti.

Dle zásady užitku má každý subjekt přispívat na daních takovou částkou, která se rovná užitku z veřejných statků. S tím je však spojena řada problémů od měření, vyloučení transferových plateb až po možnost aplikace pouze na omezený okruh výdajů. Naopak předností je propojení příjmové a výdajové stránky veřejného rozpočtu, čímž se odstraňuje nebezpečí odlišného vývoje obou stran účtů.

Zásada daňové schopnosti říká, že subjekt přispívá na veřejné výdaje dle své schopnosti platit. Předností je odstranění negativ zásady užitku a naopak. Tato zásada se rozpracovala do horizontální a vertikální. Horizontálně spravedlivý systém zachází s jednotlivci, kteří se shodují ve všech důležitých aspektech stejně. Naopak vertikální spravedlnost říká, že někteří lidé jsou schopni platit vyšší daně než jiní, a proto by je také platit měli. (Svátková, 1994)

Světová banka ve spolupráci s poradenskou společností PwC každoročně vydává zprávu „Paying Taxes“, kde hodnotí daňové systémy všech zemí světa. Do celkového pořadí se promítá celkové daňové zatížení, čas potřebný pro správné vyčíslení daňových povinností a odvodu daně a celkový počet daňových plateb. Ve výsledcích z roku 2015 se Česká republika umístila na 119. místě ze 189 zemí světa, což není nikterak příznivé místo v žebříčku. Může za to daňové zatížení ve výši 48,5 %, 413 hodin spojených s administrativou daní a 8 plateb. Nejjednodušší systém mají Spojené arabské emiráty a Katar. Z evropských zemí se nejlépe umístilo Irsko, kde daňová zátěž činí 25,9 %, subjekt stráví daňovou administrativou „pouhých“ 80 hodin, ale počet plateb je 9. Naopak nejsložitější daňový systém spolu s vysokým daňovým zatížením má dle tabulky Bolívie, kde pro srovnání daňové zatížení dosahuje neuvěřitelných 83,7 %, přičemž časová náročnost výpočtů a odvádění daní zabere 1 025 h a daňový subjekt provede 42 plateb. (PwC, 2015)

3.7 Daňový únik a problém volby jednotlivce

Skutečnost, že každý jedinec stojí před volbou, zda má celý svůj příjem poctivě přiznat a tím pádem i zdanit či podstoupit riziko daňového úniku již byla zmiňována v začátku práce. Základní vlivy mající podíl na jeho rozhodnutí a způsob volby přiblíží následující část.

3.7.1 Daňová morálka

S psychologickou hranicí zdanění, ochotou platit daně samotné a tím pádem i daňovými úniky úzce souvisí daňová morálka. Tu lze definovat jako vnitřní motivaci k placení daní, která je dána obecným vztahem občanů ke státu a k plnění povinností. Rozdíly v daňové morálce jsou pozorovatelné nejen na úrovni států, ale podle studie Alma a Tolglera (2005), která byla zaměřena na daňovou morálku Spojených států a zemí v Evropě, i na úrovni jednotlivých území státu. Například v Západním a Východním Německu se ochota platit daně a tím pádem i ztotožnění se státem lišili, přestože se jedná o jeden stát. Jako proměnné ve výzkumu vystupovala i taková data jako je pohlaví, věk, náboženské vyznání, důvěra v právní systém a vládu. Při výzkumu bylo taktéž poukázáno na skutečnost, že existují země, kde i přes vysoké zdanění je ochota platit daně vysoká. Týká se to především skandinávských zemí či Švýcarsko. Příčina je spatřována v adekvátním plnění požadavků daňových subjektů s vládou, růstem

veřejných statků a služeb, čímž se daňové subjekty ztotožňují se státem a roste i ochota platit daně.

3.7.2 Daňový odpor

Za protipól daňové morálky a tím pádem i zdroj daňových úniků lze označit daňový odpor. Jedná se tedy o negativní postoj daňového subjektu k placení daní. Daňová teorie považuje za hlavní příčiny daňového odporu:

1. subjektivní daňové zatížení, které představuje poplatníkem pocíťovanou újmu ze zdanění, přičemž sama hranice je elastická. Nejen, že může být různá u dvou jedinců, ale může prodělavat změny v čase i u jednotlivce samého (sociální postavení, rodinné prostředí)
2. daňovou mentalitu národa vycházející ze všeobecné mentality a tradic, ta je formována autoritou státu a vlády a taky účinností a kvalitou daňového kontrolního systému. (Svátková, 1994)

Podle Poloka (2008) může stát nízkými daněmi podněcovat k určitému jednání, případně provozování určité činnosti, zatímco vysokými daněmi docílí právě opačného účinku. Obdobně může být stimulační i podpora z přerozdělování, nebo naopak může příjemce demotivovat. To je úzce napojeno na otázku daňové spravedlnosti, která se týká problematiky kdo a v jaké míře má přispívat do veřejných rozpočtů tak, aby to bylo spravedlivé. Bohužel i za podmínek, kdy stát nastaví tyto procesy ve své legislativě optimálně, může se setkat s negativním postojem těch, kteří dle zákona mají daňovou povinnost. Mezi způsoby vyjádření tohoto postoje patří nepřiznání, krácení či nezaplacení daně. Mezi další významné faktory daňového odporu patří existující nejistota podnikatelského prostředí, chybná rozhodnutí vlády, bezpochyby dále korupce anebo daňová nejistota vyplývající ze složitého daňového systému. Zmírnit daňový odpor je možné například vstřícným postojem daňové správy, který šetří čas správcům daně i poplatníkům.

3.7.3 Formální vs. stínová ekonomika

Systém zdaňování je založen na existenci zdanitelné příjmů (ať už peněžních či nepeněžních), aby daňovému subjektu však nějaké příjmy plynuly a mohl stát před volbou, zda zdanit či ne, je potřeba vyvíjet nějakou výtěžnou činnost. V mikroekonomickém modelu to představuje rozhodnutí jedince, kolik svého volného času obětuje ve prospěch produkce a jakou část této produkce bude

realizovat ve formálním sektoru a jakou v neformálním, tedy mimo oficiální evidenci.

K nárůstu neformálního sektoru (stínové ekonomiky) přispívá vysoká míra zdanění, kam lidé přesouvají svou činnost, aby se vyhnuli odvádění daní. Příkladem může být vysoké zdanění práce, které vede vedle vykonávání neevidované pracovní činnosti i k podhodnocování oficiálně vyplacených mezd, kdy část mzdy zaměstnance je proplacena mimo evidovanou mzdu. Zaměstnavatel i zaměstnanec tím ušetří na povinných platbách sociálního pojištění i na osobní důchodové dani ze závislé činnosti. Nevýhoda této „machinace“ jsou nižší náklady na straně zaměstnavatele, díky nižší evidované mzdě. Tím je současně zaměstnavatel motivován, aby si na neoficiální mzdy vytvářel nepřiznaný příjem. Naopak pro zaměstnance se nevýhodnost projeví v okamžiku čerpání nemocenských dávek, mateřské dovolené aj.

3.7.4 Teorie rozhodování

Velkou nevýhodou při rozhodování plátce o přiznání svých příjmů a riziku jejich zatajení či zkrácení je skutečnost, že má k dispozici pouze asymetrické informace. Jako jednu z prvních a nejvýznamnějších teoretických metod, která vysvětluje rozhodování ohledně daňových úniků, patří portfolio model autorů Allinghama a Sandmo (1972). Ve svém díle autoři vidí jedince, jako racionálně uvažující subjekt, který maximalizuje svůj očekávaný užitek sázky na daňový únik a při tomto počínu zvažuje výhody úspěšného podvodu ve srovnání s riziky jeho odhalení a potrestání. Ve finále platí daně jen z toho důvodu, že se bojí odhalení a penalizace, jestliže daňové autoritě nepřizná veškeré své příjmy. Výsledkem práce autorů je závěr, že míra dodržování daňových zákonů je závislá na četnosti daňových kontrol a sazbě pokut. Klíčovým je tedy strach z odhalení a následného potrestání.

Vysvětlení rozhodování jednotlivce zjednodušeně popisuje i Široký (2008). Budeme-li abstrahovat od daňové morálky, motivaci k daňovým únikům vlivem složitého systému daní a nadměrné daňové zátěže, můžeme definovat následující způsob rozhodování subjektu.

Má-li plátce neutrální postoj k riziku, znamená to, že je mu lhostejné, jak velké riziko podstupuje, pokud je ovšem toto riziko kompenzováno adekvátním ziskem (respektive hodnotou neodvedené daně). Dále budeme vycházet z předpokladu, že se daňový subjekt rozhoduje na základě těchto prvků:

- pravděpodobnost (p), s jakou lze očekávat odhalení daňového úniku – odvíjí se od četnosti a systému prováděných kontrol, kvality a pravomocí finančních úřadů nebo formě podnikání a typu daně,
- velikost daňové sazby (t) – s vyšší daňovou sazbou je vyšší možný zisk z krácení nebo neodvedení daně,
- velikost postihu (F) – při odhalení je důchod plátce zatížen určitou formou trestu v podobě pokuty nebo penále, přičemž tento postih je větší než neodvedená daň.

Nechť je tedy při zdanitelném důchodu Y daňová sazba t . Pokud plátce přizná a odvede daň, bude jeho disponibilní důchod $Y_D = (1-t) \times Y$. Dopustí-li se však daňového úniku, musí počítat s pravděpodobností p_1 , že bude odhalen, které současně odpovídá pravděpodobnost neodhalení p_2 (současně platí $p_1 + p_2 = 1$). V krajních případech, kdy $p_1 = 0$ si je plátce absolutně jist, že nebude přistižen; naopak jestliže $p_1 = 1$, má stoprocentní jistotu, že odhalen nebude. Většinou se však pravděpodobnost pohybuje v intervalu těchto extrémních bodů.

Jaké jsou možnosti a výsledky možných strategií plátce daně?

- 1) Strategie jistoty, kdy se plátce nedopustí daňového úniku a zdaní svůj důchod:

$$Y_D = (1 - t) \times Y$$

- 2) Strategie rizika, kdy naopak plátce daň neodvede a v úvahu přichází dva výsledky:

- a) s pravděpodobností p_1 je odhalen (výsledek x_1)

$$Y_D = Y - F$$

- b) s pravděpodobností p_2 zůstane odhalen (výsledek x_2)

$$Y_D = Y$$

Plátce při rozhodování porovnává obě strategie, přičemž vychází z očekávaného výsledku (EX), který je váženým průměrem výsledků, jež mohou nastat. Rozhodování má tedy následující podobu: $EX = (p_1 \times x_1 + p_2 \times x_2) / (p_1 + p_2)$.

Očekávaný výsledek strategie daňového úniku $EX = p_1 \times (Y - F) + (1 - p_1) \times Y$ plátce porovnává s výnosem strategie jistoty. Plátce se dopustí daňového úniku v případě, že

$$(1 - t) \times Y < p_1 \times (Y - F) + (1 - p_1) \times Y; \text{ po úpravě} \\ (1 - t) \times Y < Y - p_1 \times F.$$

3.8 Daňový trestný čin

Při rozhodování se, zda uskutečnit daňový únik, daňový subjekt kalkuluje i s postihem, který ponese v případě jeho odhalení, jak bylo ukázáno v předchozí kapitole. Stávající právní úpravu hospodářských trestných činů nalezneme v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v VI. hlavě, která se dále člení na 4 díly, a to trestné činy:

- proti měně a platebním prostředkům – díl 1, § 233 až 239
- daňové, poplatkové a devizové – díl 2, § 240 až 247
- proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou – díl 3, § 248 až 267
- proti průmyslovým právům a proti autorskému právu – díl 4, § 268 až 271

Daňové trestné činy jsou upraveny ve 2. dílu hlavy IV. a podle § 240 až 247 zahrnují ve větším rozsahu provedené následující činnosti: zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby; neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby; nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení; porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží; padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti; padělání a pozměnění známek.

Aby byl čin klasifikován jako trestný, musí splňovat charakteristické znaky trestného činu uvedené v zákoně. Především podle § 13 odst. 2 musí být čin spáchán úmyslně, nestanoví-li zákon jinak a dále uskutečněn v určitém rozsahu, který je definován v jednotlivých paragrafech (pro daňové trestné činy je požadován uskutečnění ve větším nebo velkém rozsahu).

Úmysl trestného činu definuje § 15 následovně:

(1) *Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel*

a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.

(2) *Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.*

Dle § 138 odst. 1 se větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč, značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč a škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující nejméně částky 5 000 000 Kč.

Obecné zásady pro ukládání trestů upravuje hlava V., díl 2. § 39 až 45, jedná se například o stanovení druhu a výměru trestu nebo polehčující okolnosti. Maximální hranice postihů, které hrozí pachateli za spáchání trestného činu, jsou uvedeny v paragrafu konkrétního druhu tohoto činu. U hospodářských trestných činů se postihy pohybují od peněžitého trestu, přes zákaz činnosti až k potrestání odnětím svobody v řádech několika let.

V kontextu s daňovými úniky je minimalizace daní ve smyslu vyhýbání se daním v zásadě legitimní a jako taková není trestná. Trestná je teprve až tehdy, pokud je prováděna prostředky nesprávného přiznání nebo nepřiznání daně, a tak je dosaženo minimalizace nelegálními prostředky dle § 243 odst. 1. Každý případ je však nutno posuzovat individuálně s ohledem na konkrétní skutečnosti. Je totiž možné, že se nejedná o minimalizace daňové povinnosti, ale již o daňový únik.

Dalším typem je daňový únik, tedy nelegální způsob dosažení minimální daňové povinnosti, který představuje jednu z metod daňové optimalizace. Daňový subjekt může takto snížit svou povinnost nejen úmyslně, ale třeba i nesprávným pochopením ustanovení právních předpisů nebo chybným vyplněním daňového tvrzení.

Neúmyslné chybné snížení daňové povinnosti může subjekt odstranit sám podáním opravného či dodatečného daňového tvrzení, nebo budou takové chyby odhaleny až daňovou kontrolou. Pokud by se daňový subjekt dopustil úmyslné a nelegální minimalizace své daňové povinnosti v rozsahu dle trestního zákoníku, jednalo by se pak o některý z daňových trestných činů. Jinak není nedbalostní daňový únik trestným činem, neboť se u něj vyžaduje úmysl.

Pozn. Samotné nepodání daňového tvrzení není trestným činem a to podle stanoviska nejvyššího soudu, viz rozhodnutí 8 Tdo 790/2005. Nejedná se nutně o zkrácení daně, ale na druhou stranu může jít o součást zamlčení reálně existující daňové povinnosti, pokud existoval důvod pro vyměření a zaplacení daně.

„Na základě uvedených skutečností a právních úvah nemohl Nejvyšší soud přisvědčit námitkám obviněných, neboť v projednávané věci není jejich trestní jednání založeno

toliko na nepodání daňového přiznání s tím, že správci daně byla jejich daňová povinnost známa, ale jde o případ, kdy obvinění zatajili skutečnost odůvodňující vznik daňové povinnosti.“

Lze taky rozlišovat krácení daně, poplatku a podobné povinné platby, kterého bude dosaženo předstíráním neexistujících skutečností, například předstírání vyšších výdajů nebo předstírání zaplacení DPH na vstupu, a jejím odečtením na výstupu (mechanismus popsán v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. března 2005 spis značka 5 Tdo 191/2005) či zatajením skutečností rozhodných pro existenci daňové povinnosti nebo určitou výši daně. (Kocina, 2014)

„...obviněný M. G. v postavení jednatele společnosti S.E.A.G., s. r. o., podal u finančního úřadu ve vymezené době deset daňových přiznání k dani z přidané hodnoty. Do nich v úmyslu zkrátit daňovou povinnost k této dani zahrnul na výstupu fiktivní faktury na neuskutečněná zdanitelná plnění, které byly údajně vystavené jinými společnostmi, čímž zkrátil daň z přidané hodnoty v rozsahu o více než 45 000 000 Kč. Ke skutkovému stavu dále soud prvního stupně v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že předmětem plnění jiných společností ve prospěch společnosti S.E.A.G., s. r. o., měly být podle dodatku k fakturám převážně velice specializované činnosti, jako např. přenos audio a video signálu, osvětlení a ozvučení depa, videoprojekce, výroba pořadů pro televizi, výroba reklamních kompaktních disků a videokazet apod., jichž tyto společnosti vůbec nebyly schopny. Společnosti D., s. r. o., J. M. S.c.z., spol. s r. o., a A.D.O.S, s. r. o., přitom nikdy žádné smlouvy se společností S.E.A.G., s. r. o., neuzavřely, předmětné faktury ani příjmové doklady nevystavily a fakturované činnosti neprováděly.“

Příznivým ustanovením je pro toho, kdo spáchal trestný čin je bezpochyby § 33 o účinné lítosti, který zůstaneme-li v okruhu předmětu zkoumání, umožňuje zánik trestní odpovědnosti pro následující trestné činy: zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240), nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243), porušení zákazů v době nouzového stavu v devizovém hospodářství (§ 247), jestliže pachatel dobrovolně:

- a) škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil, nebo
- b) učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.

3.9 Projevy podvodů

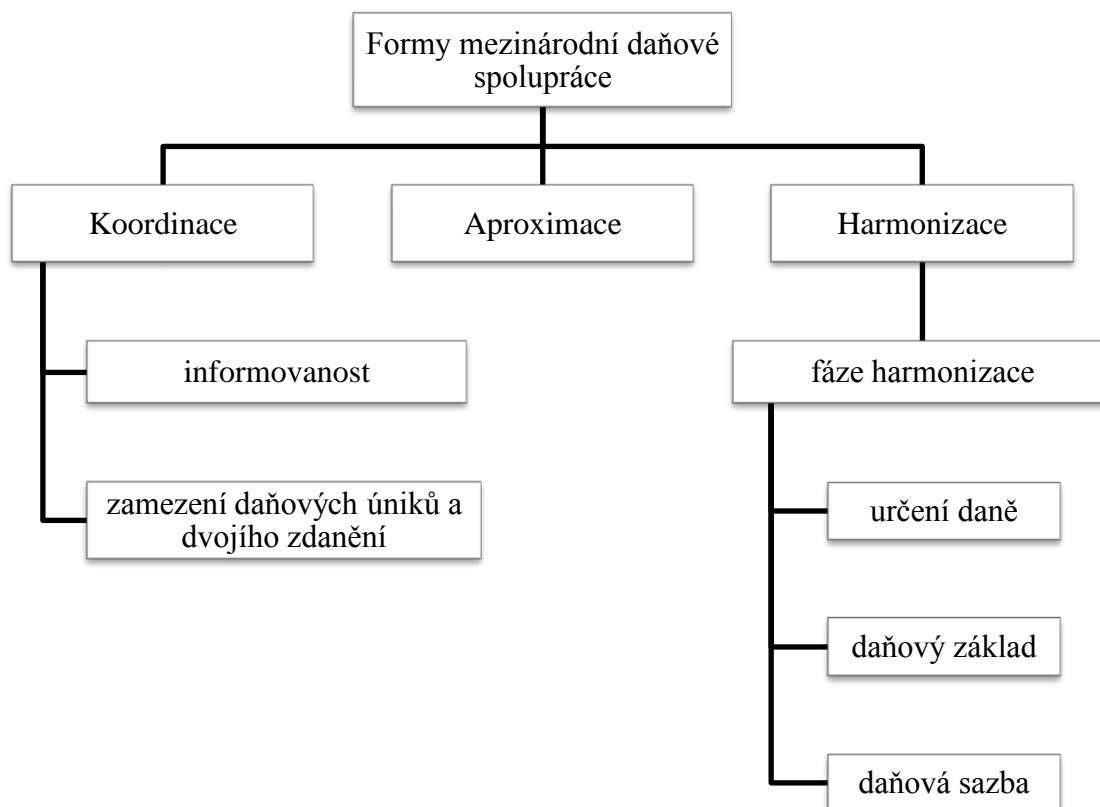
Způsobů podvádění existuje celá škála, avšak základní metody lze přece jen objasnit. Nalezneme dokonce několik jejich třídění podle různých kritérií. Podle daňového kritéria se rozlišují úniky, jež se týkají neočištěného daňového základu a dále pak úniky, ke kterým dochází ve stádiu odpočtů, srážek a úlev. Nejčastější forma spočívá ve snížení daňového základu buď podhodnocením příjmů, zisku či obratu, anebo zvýšením daňově uznatelných výdajů. Existence několika sazeb daně, jako je u daně z přidané hodnoty, aby sklouzl ze silně zdaněné položky sazebníku do položky s nižší sazbou.

Z věcného hlediska se rozlišují dva hlavní postupy krácení daně – pomocí zatajení předmětu daně nebo jeho části a dále navýšením daňově uznatelných nákladů. Na základě věcných znaků činu zakládajícího krácení daně se delikty dále člení na spáchané činem a na delikty spáchané nečinností. Podle toho, kdo se deliktů dopouští, se dále člení na úniky fyzických a právnických osob. Posledním kritériem je kvantitativní kritérium, které proti sobě staví podvody drobnou živnostníků a „průmyslové“ podvody, kterých se případně dopouštějí i organizované skupiny. (Martinez, 1995)

3.10 Boj s daňovými úniky

Vzhledem k závažnosti daňových úniků, díky kterým přichází rozpočty každoročně o nemalé částky, se v posledních letech čím dál tím častěji setkáváme s plány, které by měly vést k jejich zamezení nebo alespoň k jejich minimalizaci.

Jednou z forem boje proti daňovým únikům v globálním měřítku je mezinárodní spolupráce v daňové oblasti, jejíž stupně se člení podle hloubky sladění jednotlivých systémů. Členění spolupráce nalezneme v následujícím schématu.

Obr. 3 Formy mezinárodní daňové spolupráce

Zdroj: Široký (2013, s. 28)

Daňová **koordinace** představuje první krok ke sladění daňových systémů. Je charakterizována jako vytváření bilaterálních a multilaterálních schémat zdanění za účelem omezení arbitrážních obchodů. V rámci tohoto procesu jsou uzavírány dohody nebo doporučení s cílem zamezení praní špinavých peněz, omezení škodlivé daňové konkurence, stanovení minimálního standardu transparentnosti a výměny informací v daňové oblasti. Daňová koordinace zahrnuje mnohem širší oblast v přizpůsobování než daňová harmonizace a nevede k jednotnosti daňových systémů. Tato koordinace je využívána kromě států EU i ve státech OECD či v jiných seskupeních.

Daňová **aproximace** vyjadřuje zpravidla směr daňové spolupráce, kdy v konečném cíli nemusí být sladěnost daňových soustav, ale pouze jejich přilblžení se k sobě navzájem. Někdy je považována tato aproximace za nižší stupeň harmonizace daní. (Široký, 2013)

Daňová **harmonizace** označuje proces přizpůsobení a sladování národních daňových systémů a jednotlivých daní na základě dodržování společných

pravidel zúčastněných zemí. Může se týkat konstrukcí daní i jejich administrativy (inkaso daně, povinnosti plátce, daňová kontrola).

V rámci harmonizačního procesu můžeme identifikovat tři základní fáze (proces nemusí projít všemi fázemi, může tedy skončit pouze u harmonizovaného daňového základu s rozdílnými sazbami daně) :

- určení daně, která má být harmonizována
- harmonizace daňového základu (harmonizace metodiky konstrukce)
- harmonizace daňové sazby

Rozsudky Soudního dvora EU, kdy jsou v národních daňových systémech činěna opatření na základě daňové judikatury, nikoliv na základě přijatých směrnic či nařízení, se označují jako tzv. negativní daňová harmonizace. Podle Nerudové tato harmonizace nemůže být považována za harmonizaci v pravém slova smyslu, neboť nevytváří stejná pravidla pro všechny členské státy. Na základě judikatury je totiž nařízeno odstranit dané ustanovení pouze státu, který je účastníkem daného případu. Negativní daňová harmonizace tedy nemůže sloužit jako prostředek k dosažení harmonizace, jelikož nestanovuje shodné postupy pro její dosažení. Harmonizační pravidla jsou záležitostí přijímaných politických rozhodnutí, nikoliv judikatury Soudního dvora EU. (Nerudová, 2011)

3.11 Nástroje měření

V novinách, proslovech politiků a různých odborných zprávách jsou často zmiňovány ohromné částky, které poukazují na ohromné částky spojené s daňovými úniky. Existuje celá řada nástrojů, pomocí kterých lze odhadnout výši daňových úniků, přičemž některé vycházejí z aproximativních metod a jiné používají přesnější metody šetření u vybraného vzorku. Základní metody jsou popsány v této kapitole, avšak je potřeba však upozornit, že se jedná pouze o odhady.

Aproximativní metody – v některých případech může jít čistě o politická tvrzení, v jiných naopak o vědecky podloženější odhad.

- a) u politických tvrzení jsou používána spekulativní čísla s cílem zapůsobit na veřejné mínění. Účelem není poskytnout použitelnou informaci, nýbrž vyvolat reakci, které by bylo možno využít. Je to tedy metody „od oka“ a v oblasti veřejných financí se využívána často, jak bylo přiznáno počátkem 80. let v USA ředitelem pro rozpočet M. D. Stockmanem.

- b) naopak metodické odhady se provádějí pomocí ekonomických a sociologických nástrojů. Ekonomické nástroje se používají k vyčíslení nejen daňových úniků, ale i širšího jevu - stínové ekonomiky. Tyto odhady se provádějí různými metodami a vycházejí ze stejné myšlenky. Soudí, že šedá ekonomika zanechává stopy na trhu práce, v měnových agregátech nebo ve formě disproporcí mezi příjmy a výdaji.

Metoda reprezentativního vzorku daňových poplatníků – jedná se o velmi rozšířenou metodu používanou ve spojení s průzkumem veřejného mínění anebo s hloubkovými daňovými kontrolami.

Výsledky měření daňových úniků jsou velmi přibližné. Předkládaná čísla často nejsou dokonce ani podložena. V oblasti odhadů šedé ekonomiky jsou však výsledky, jakkoli nejisté, vypracovávány velmi metodologicky. Při měření rozsahu daňových úniků nejde jen o to zjistit jak vysoká je částka úniků, ale rovněž je potřeba je analyzovat ze sociologického hlediska. Tedy kdo podvádí a v jaké míře. (Martinez, 1995)

3.12 Daňová mezera

K odhadu úniků se jako alternativa používá ve Spojených státech nebo ve Velké Británii tax gap neboli tzv. daňová mezera. Daňová správa Velké Británie (HMRS 2014) daňovou mezeru definuje jako rozdíl mezi částkou daně, která měla být vybrána dle daňových předpisů a částkou, kterou skutečně vybrala. Reflektuje tedy daňovou ztrátu a její příčiny shledává v několika důvodech, a to od skutečnosti, kdy daňové subjekty jednoduše nevěnují dostatek úsilí vyplnění jejich daňového přiznání až ke kriminálním počínům (pašování zboží jako tabák a alkohol). Jak z výše uvedeného vyplývá, je tax gap a daňové úniky jsou si velmi blízké, rozdíl spočívá pouze v tom, že tax gap zahrnuje i daň přiznanou, ale nezaplacenou.

Pro zjištění daňové mezery je zapotřebí vyčíslit teoretickou daň, přičemž dle metodologie HMRS (2014) je potřeba odhadnout teoretickou daň pro jednotlivé spravované daně zvlášť. To znamená, že samostatně odhadne teoretickou daň a daňovou mezeru pro DPH, spotřební daň z tabáku, alkoholu i minerální olejů apod. U všech daní využívá metodu top-down, kdy se postupuje od vrcholu pyramidy k jeho základům. Velikost mezery je odhadnuta podle rozdílu zaplacené daně a výše teoretické daňové povinnosti, avšak zdroje, pro výpočet nezávisí na finanční správě. Teoretická hodnota daně je počítána za předpokladu

dodržení všech zákonem stanovených požadavků, čili bez úmyslu zatajovat příjmy a bez chyb a opomenutí pramenících z neznalosti předpisů. Konstruován je z makroekonomických agregátů národních účtů tvořících HDP (spotřeba domácností, vládní výdaje, investice na bydlení aj).

Každý daňová správa si však sestavuje vlastní metodiku výpočtu daňové mezery.

3.13 Stínová ekonomika a daňové úniky

Stínová ekonomika je odhadována většinou ve dvou souvislostech. Zaprvé z důvodu zjištění skutečně vyprodukovaného HDP, jehož správná výše je důležitým makroekonomickým ukazatelem. A zadruhé, což je pro tuto práci nejpodstatnější, v souvislosti s daňovými úniky. (Zídková, 2012)

Stejně tak jako u daňových úniků, i při studiu stínové ekonomiky se setkáváme s problémem jednotné definice. Samotné množství termínů, které bylo pro tuto oblast vymyšleno, dokládá její složitost. Mezi nejběžnější přívlastky tohoto sektoru ekonomiky patří - černý, šedý, neoficiální, duální, paralelní, podzemní, skrytý, stínový atd. Velkou rozmanitost můžeme však sledovat i při popisu tohoto tématu. (Fassmann, 2007)

Podle OSN (SNA, 1993) stínová (podzemní) produkce obsahuje aktivity, které jsou považovány za produktivní z ekonomického hlediska a zcela legální (splňují určité standardy a předpisy), ale jsou záměrně skryté před veřejnou autoritou z následujících důvodů:

- a) vyhnutí se daním z příjmu, z přidané hodnoty nebo jiným daním;
- b) vyhnutí se platbám sociálního pojištění;
- c) vyhnutí dodržování zákonným předpisům jako je minimální mzda, maximální množství odpracovaných hodin, bezpečností nebo zdravotní předpisy aj.;
- d) vyhnutí se plnění administrativních postupů, například vyplňování statistických formulářů nebo jiných administrativních tiskopisů.

V souladu s běžně užívanou definicí tedy zahrnuje všechny neregistrované aktivity, které by mohly přispět k oficiálně počítanému hrubému produktu za předpokladu, že by byly zaznamenány. Mezi jednu z nejširších definicí pak patří ta, že představuje ty ekonomické aktivity a příjmy, které mají původ v obcházení nebo jinému vyhýbání se vládním nařízením, zdaněním pozorování. Pro větší

představivost a přiblížení poskytuje tabulka č. 1 příklady, které jsou v souladu s předchozí definicí.

Tab. 1 Struktura typů aktivit šedé ekonomiky

Typ aktivity	Peněžní transakce		Nepeněžní transakce	
Nelegální	Obchod s kradeným zbožím; drogami; prostituce; podvody aj.		Směna drog, kradeného zboží, pašování aj.	
Legální	Daňové úniky	Vyhýbání se dani	Daňové úniky	Vyhýbání se dani
	Nehlášené příjmy se samozaměstnání; nehlášené příjmy spojené s poskytováním legálních služeb a zboží	Zaměstnanecké slevy a mimoplatové výhody	Směna legálního zboží a služeb	Všechny domácí práce a sousedské pomoci

Zdroj: Vlastní zpracování na základě Schneider a Williams (2013)

Šedá ekonomika tedy zahrnuje nehlášené příjmy z produkce legálního zboží a služeb, buď z peněžních anebo směnných transakcí – a tedy zahrnuje všechny produktivní ekonomické aktivity, které by mohly být zdaněny, kdyby byly nahlášený daňovému úřadu. (Schneider a Williams, 2013)

Pro srovnání s pohledem českého autora, M. Fassmanna (2007), na definici stínové ekonomiky ji můžeme charakterizovat „jako příjmy resp. činnosti, jejichž nejbytotnější zájmem je, aby zůstaly skryty (alespoň před orgány státního represivního aparátu), dále neformální aktivity nebo transakce, které nezahrnují platby a které jsou určeny ušetřit nákupy a konečně ty činnosti, které v konečném důsledku sice vedou k oficiálním příjmům, ale jejichž samotný zdroj, či lépe řečeno cesta jejich nabytí je v rozporu s platnými zákonnými pravidly, nařízeními a dohodami.“

Jak můžeme vidět z mnoha zmíněných definic, jasně vyplývá úzké spojení stínové ekonomiky a daňových úniků.

3.13.1 Metody odhadů stínové ekonomiky

Měření stínové ekonomiky, respektive odhadnutí velikosti není nikterak jednoduchou záležitostí, což dokazuje i skutečnost, kdy odhady různých srovnání rozsahu stínové ekonomiky dávají často velmi protikladné výsledky. Dokonce i v případech, jedná-li se o srovnání mezi státy nebo na úrovni jedné země. Příčiny velkých odchylek spatřuje Fassmann (2007) minimálně v těchto čtyřech základních důvodech: autoři vychází často z různě definované stínové ekonomiky a používají odlišné metody odhadů, rozdílné matematické vyjádření rozdílů a v neposlední řadě odhady pocházejí z různých časových období, popřípadě se při nich využívají různě kvalitní datové soubory. Tyto důvody společně s dalšími tedy vedou k značným kvantitativním odchylkám, které mohou házet stín pochybností na smysl měření. Metody odhadů stínové ekonomiky lze seskupit do několika specifických přístupů, kdy nejčastěji se člení na přímé a nepřímé.

Přímé metody

Výběrová šetření formou přímých průzkumů mezi podniky a domácnostmi. Používají se především pro doplnění národních účtů o produkci stínové a neformální ekonomiky. Jejich omezením je kromě technických a organizačních problémů i obsahová náročnost. Dále mohou být podhodnoceny odpovědi respondentů vzhledem k citlivosti tématu, avšak slouží pro zjištění struktury daňové mezery, případně odhad úniků v některé konkrétní oblasti. Z českých autorů provádí odhad daňových úniků přímou metodou dotazování na participaci ve stínové ekonomice Hanousek a Palda (2006). Průzkumy provádějí už od roku 2000 a zajímá je počet daňových subjektů, kteří se účastní daňových úniků, a jeho dynamika. Následně odvozují křivku daňových úniků pro ČR a docházejí k závěru, že počet subjektů, které nepřiznávají daně, od roku 2000 klesá.

Daňové audity představují kontroly reprezentativních vzorků daňových subjektů, na jejichž základě byly vypracovány studie trendů v daňových únicích a simulovány modely pro snazší vyhledávání rizikových subjektů. Následně jsou výsledky zevšeobecněny na zbytek populace. Pro různé typy daně a daňových subjektů jsou používány odlišné metody. Kritika se vztahuje k neúplnosti vzorku a jeho statistické nevyváženosti vzhledem k tomu, že správci daně si vybírají rizikovější subjekty. Další výtkou je nezachycení subjektů, které vůbec nejsou registrovány k daním. (Zídková, 2012)

Nepřímé metody

Společným znakem nepřímých metod je, že sledují stopy zanechané stínovou ekonomikou ve formální ekonomice. Tyto metody lze členit na čtyři podskupiny:

- metody rozporů
- monetární metody
- metody trhu práce
- vícefaktorové kombinované metody

Metody rozporů jsou obecně považovány za jedny z nejintuitivnějších. Základem je hypotéza, že je sice těžké odhalit stínové činnosti jako takové, avšak příjmy z nich vzešlé budou jednou vydány a zhodnoceny. Jejich nejběžnější aplikace zahrnují měření diferencí mezi příjmy a výdaji a to jednak na národohospodářské úrovni v rámci analýzy národních účtů, či na průzkumu rodinných účtů. Takto vzniklé difference se následně stávají měřítkem stínové ekonomiky. Mezi výtky metody účtů patří předpoklad, že zachycené příjmy ve statistikách jsou podceněny o příjmy ze stínové ekonomiky, zatímco nákupy opírající se o tyto příjmy jsou z větší části zaregistrovány oficiální statistikou, dále výhrady metodicko-statistického rázu.

Další variantou aplikace metody rozporů je sledování difference mezi HDP propočteným z příjmů přihlášených ke zdanění a mezi DHP získaným na bázi národních účtů. Určitá varianta této metody se používá ve Francii při odhadech daňových podvodů. Při výpočtu se vychází z objemu daně z příjmu, který stát obdržel za zdaňovací období a následně je určen objem daně, který mohl být teoreticky získán – ve vztahu k nastavení daňového systému a národními účty signalizovanému výkonu ekonomiky. Rozdíl mezi teoretickou a skutečnou daní udává veličinu, jež s úpravami postačuje k odhadu daňových úniků.

Metodu účtů využívá při odhadech stínové ekonomiky, resp. zrealnění národních účtů i Český statistický úřad.

Monetární metody se v současné době řadí mezi jedny z nejpoužívanějších, přičemž za základní metody lze považovat metodu poměru odložené peněžní poptávky Petera Gutmanna a transakční metodu Edgara Feigeho. Jejich společnou myšlenkou je, že anomálie v chování monetárních proměnných jsou způsobeny stínovou ekonomikou. Dále vychází z předpokladu, že z důvodů „zahlázení stop“ se transakce v neformální ekonomice provádějí prostřednictvím hotových peněz. Z toho vyplývá, že pokud objem hotových peněz v určitém časovém úseku

stoupne nad „normálně pozorovanou hodnotu“, v systému existují činnosti stínové ekonomiky.

Metody trhu práce jsou ve srovnání s předchozím přístupem bezprostřednější, jsou totiž založeny na sledování reálných, nebo potencionálních činitelů stínové ekonomiky. Předpokládá, že v situaci, kdy je účast na formálním trhu práce omezena, se přesouvá práce do neformální ekonomiky. Jde tedy o odhad tzv. práce na černo a takto odhadnutému počtu pracovníků stínového sektoru přiřadit určitou úroveň dosahované produktivity práce. Tato metoda se neobejde bez terénních průzkumů, které však v konsensu celé řady odborníků pomohou odhalit počet nelegálně pracujících osob, nikoli stínovou ekonomiku. (Fassmann, 2007) Na tyto odhady se zaměřil ve své studii Martin Fassmann.

Vícefaktorové kombinované metody, dále více známé pod zkratkou MIMIC (Multiple Indicators Multiple Causes) dávají prostor motivacím a okolnostem, které způsobují, že se lidé zapojují do stínové ekonomiky. První aplikace tohoto modelu byla provedena v roce 1984 autory Freye a Weck-Hannemann na 17 státech OECD. Základní myšlenkou je, že výstup (nebo příjem) šedé ekonomiky je považován za skrytou proměnnou nebo index, která zapříčinila zjevné dopady, ale nemůže být měřena přímo. Stínová ekonomika je tedy dle modelu na jedné straně determinována řadou faktorů (daňové zatížení, příspěvky na sociální pojištění, daňová morálka aj.) a na druhé straně je ji možno indikovat řadou ukazatelů (míra účasti na trhu práce, odpracovaná doba v oficiální ekonomice, růst reálného HDP). Pomocí metody LISREL¹, sloužící k odhadu závislosti mezi determinantami a indikátory, lze zpětně odhadnout rozsah stínové ekonomiky. Nedostatky metody jsou především v kolísavosti výsledků, jestliže provedeme minoritní změny v datech, a to v jednotlivých obdobích a skupinách zkoumaných států. (Trebicka, 2014) Schneider a spol. (2010) dále uvádí, že tato metoda podává pouze relativní odhady stínové ekonomiky a jejího vývoje. I přes uvedené nevýhody metody je považována za jednu nejsofistikovanějších metod odhadů a zároveň se řadí v odborných kruzích o nejčastěji využívanou.

Tuto myšlenku dále rozvinuli Schneider, Aigner a Ghosh v roce 1988, kteří pomocí úprav MIMIC model zdynamizovali a tuto upravenou metodu (DYMIMIC) použili při měření stínové ekonomiky ve Spojených státech. (TREBICKA, 2014) Výsledky odhadů jednotlivých metod různých autorů pro ČR budou součástí praktické části.

---

¹Linear Independent StructuredRelationship

4 Praktická část

Na začátku praktické části provedu odhad stínové ekonomiky v ČR od roku 1999 až do roku 2014. Metoda, kterou k tomu využiji je popsána v teoretické části, konkrétně se jedná o Gutmannovu metodu neboli metodu podílu oběživa. Při studiu odborné literatury jsem narazila na článek „*Předem odsouzeno k neúspěchu: Měření šedé ekonomiky tranzitivních zemí pomocí makroekonomických metod*“, který v roce 2006 publikovali Jan Hanousek a Filip Palda v českém vědeckém časopise Politická ekonomie ve 2. čísle. V tomto článku poukazují na nedostatky Gutmannovi metody, kterým bych se chtěla vyvarovat. Výsledky tohoto odhadu následně použiji pro vyčíslení teoretické výše daňových úniků v ČR. Klíčovým pro tuto diplomovou práci bude na základě ekonometrického modelu, v němž bude jako nezávisle proměnná využita mnou vypočtená výše daňových úniků, ověřit vybrané faktory, které mají v teoretické rovině vliv na výši úniků. Před samotným sestavením ekonometrického modelu bude polemizováno o těchto faktorech, především o jejich předpokládaném vlivu na daňové úniky. Na základě sestavení ekonometrického modelu by zmiňované vlivy měly být prokázány či nikoliv. Výsledkem celého snažení bude v závěru práce doporučení pro snížení daňových úniků.

Vrátíme-li se zpět ke zmiňované kritice, dle autorů je tato metoda téměř nepoužitelná pro tranzitivní ekonomiky především kvůli intenzivním inovacím ve finanční sféře v průběhu transformace. Jako vysvětlení uvádějí, že počet finančních produktů ovlivňujících poptávku po penězích v nich roste mnohem rychleji než ve vyspělých ekonomikách. Je tedy zavádějící prohlašovat, že v 90. letech u nás šedá ekonomika bujela nejvíce, a to jen na základě obrovského růstu poptávky po oběživu.

Shrneme-li celou kritiku do několika základních bodů, v první řadě poukazuje tradičně na problém spojovaný s výchozím obdobím bez šedé ekonomiky. Mezi další problémy je řazena nestabilita podílu oběživa a rychlosti peněz díky tomu, že bankovní sektor doháněl vyspělé země. V krátké době bylo na trh uvedeno mnoho do té doby neexistujících finančních služeb a produktů. Mimo to je poukazováno na motivy držení hotovosti, které se výrazně měnily - nedostatek důvěry v bankovní služby na počátku transformace, který si vynutil platby v hotovosti i u legálních operací nebo období krachů bank. V dalším bodě je upozorňováno na změny v bankovních regulacích (výše minimálních povinných rezerv, pojištění vkladů aj.).

V návaznosti na výhrady směřující k závislosti na zvoleném roku „nulové“ stínové ekonomiky, a v souladu s názorem Fassmanna (2007) bude v této práci předpokládáno, že v roce 1993 poměr mezi hotovostí a penězi na viděnou odrážel přirozenou potřebu hotovosti pouze oficiálního sektoru a i přes to, že v této době šedá ekonomika v ČR existovala, bude v následujících výpočtech brán jako rok výchozí.

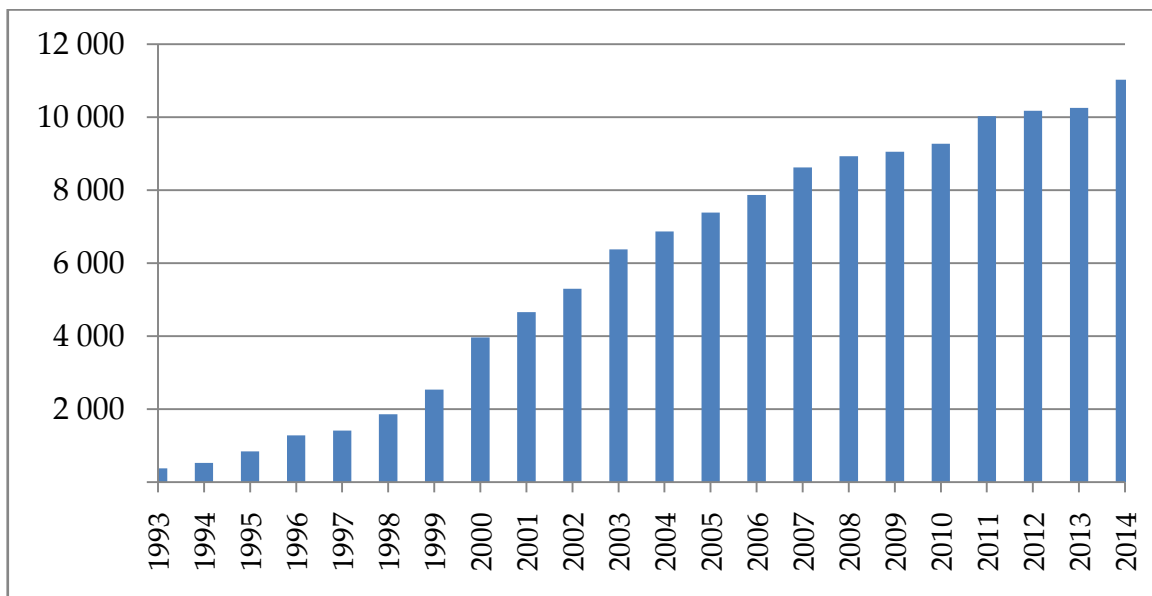
Nejvýznamnější výtkou je Paldou a Hanouskem oprávněně kritizovaný poměr C/D, který se ukazuje jako nestabilní a to především díky přechodu na bezhotovostní platební styk a nesčítaně mnoho událostí a změn, které měly vliv na bankovní sektor a výši depozit. V následující části budou analyzovány významné události v bankovní sféře a jejich vliv na výši jednodenních vkladů.

4.1 Rozvoj bankovní sféry a vývoj peněžních agregátů

V uvedené kritice je velký důraz kladen na rozvoj bankovních služeb, především platebních karet a v poslední době již i bezkontaktních karet. Bez diskuse nevyvratitelný důsledek tohoto rozvoje lze shledat v postupném ústupu od hotovostních plateb. To se pak automaticky odráží v odlišné (respektive klesající) potřebě oběživa a v návaznosti na kritizovaný model odhadu stínové ekonomiky, by se měl změnit i optimální poměr oběživa ke vkladům.

Následující obrázek č. 4, zcela jasně demonstruje narůstající oblibu platebních karet, kdy z původních 375 000 kusů, které byly vydány a využívány v roce 1993 se jejich počet vyšplhal až k dnešním 11 028 000 kusům. Stručně lze konstatovat, že k dnešnímu dni má každý občan ČR více než jednu platební kartu. Mezi důvody tak markantního růstu obliby bezhotovostních plateb lze jednoznačně zařadit skutečnost, že peníze uložené na účtu jsou kdykoliv k dispozici, jelikož v dnešní době již drtivá většina obchodníků nabízí platby pomocí platebního terminálu a téměř na každém rohu najdeme bankomat pro případný výběr hotovosti. Lze vzít do úvahy i vyšší bezpečnost platebních karet při odcizení či ztrátě, jelikož karty jsou chráněny PIN kódem nebo podpisovým vzorem. Nebudeme-li brát v úvahu možnost zneužití díky „novince“ z června 2011, kterou představují platby u obchodníků pomocí bezkontaktních karet do 500 Kč. Zadání PINu je vyžadováno pouze u podezřelých plateb, kdy byl proveden nákup v nižších částkách vícekrát za sebou. Jako argumentaci pro bezpečnost můžeme však připomenout, že po nahlášení této události banka kartu téměř okamžitě zablokuje a tím zabrání odcizení peněžních prostředků z účtu. Dále je výhodou

v dnešní době již i celosvětové využití, kdy kartou lze platit i v zahraničí a odpadá tedy potřeba výměny peněz ve směnárnách, což šetří čas i peníze.

Obr. 4 Vývoj počtu vydaných platebních karet v ČR v tis. kusech

Zdroj: vlastní zpracování na základě statistik SBK

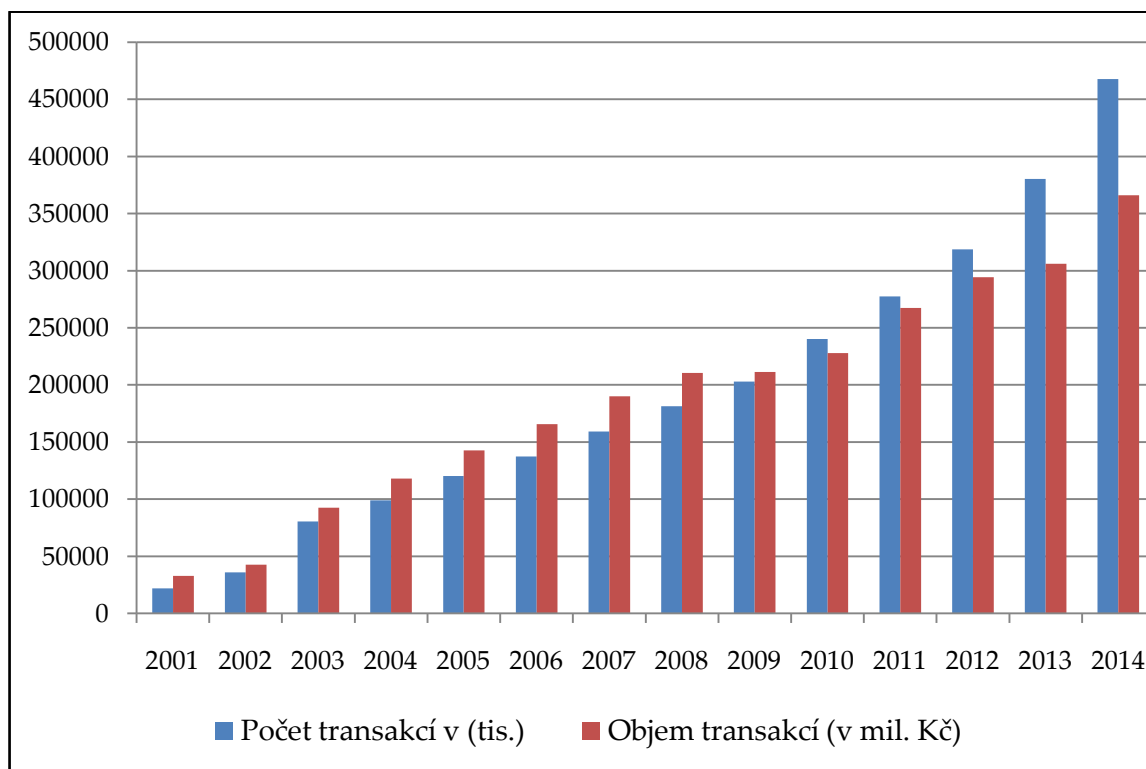
Sdružení bankovních karet každoročně zveřejňuje podrobnou statistiku týkající se platebních karet (debetních i kreditních) z hlediska vydaných kusů, počtu transakcí v automatech i jejich objemu, dále počtu plateb u obchodníků i celkovou sumu těchto operací. Z těchto údajů, které jsou však dostatečně podrobné pouze od roku 2002, vyplývají mimo jiné tyto skutečnosti:

- počet transakcí u obchodníka se vyšplhal z 36 mil. na 468 mil, což představuje během 12 let nárůst o 1 306 %,
- objem transakcí provedených u obchodníka, který činil v roce 2002 okolo 42 mld. Kč, se zvýšil na 366 mld. Kč, tedy rozdíl 862 %,
- naopak počet transakcí v bankomatech se nevyznačuje tak markantními změnami, jelikož v roce 2003 bylo provedeno 117 mil. transakcí a ve srovnání s rokem 2014 se jejich počet navýšil pouze o 65 mil. operací, tedy o 155 %,
- ovšem objem transakcí provedených bankomaty představoval ve zkoumaném období nárůst na 628 mld. Kč, tedy rozdíl 178 %.

V případě využívání bankomatů je však nutno zmínit, že ať už se jedná o počet transakcí či jejich objem, rok 2014 byl význačný tím, že se poprvé projevil pokles v jejich využití.

Samotný strmý nárůst oblíbenosti využívání platebních karet při nákupech je zřetelný z následujícího obrázku.

Obr. 5 Vývoj počtu a objemu transakcí platebními kartami

Zdroj: vlastní zpracování na základě statistiky SBK

Všechna výše zmíněná čísla pouze dokazují, že kritika Hanouska a Paldy byla v problematice rozvoje bankovních služeb oprávněná. Neustále narůstající oblíba bezhotovostních plateb se zákonitě musí projevit v odlišném optimálním poměru oběživa a jednodenních vkladů. Nutno však podotknout, že tento trend se rozmohl nikoliv v 90. letech minulého století, nýbrž až na přelomu 21. století, čili od roku 2000.

Samy o sobě by byly platební karty bezvýznamné, kdybychom neměli uložené peněžní prostředky na účtech, z kterých se po platbě u obchodníka peníze strhávají. Důležitým údajem je tedy hodnota peněžních prostředků uložených ve finančních (bankovních) institucích, konkrétně vklady na požádání, které nám umožňují s penězi v nich uloženými okamžitě disponovat. Tyto peníze ve spojení s nástrojem k jejich využití (platební kartou) tedy představují významného konkurenta oběživa při peněžních transakcích. Jak se vyvíjel stav oběživa

a jednodenních vkladů (vkladů na viděnou) od roku 1993 ukazuje tabulka č. 2. Hodnoty oběživa a jednodenních vkladů jsou získány z veřejné databáze ČNB ARAD a jsou rovny ročnímu průměru měsíčních konečných stavů v milionech Kč.

Tab. 2 Vývoj oběživa a vkladů na viděnou v mil. Kč

Rok	Oběživo	Relativní změna oběživa	Vklady na viděnou	Relativní změna vkladů	Rozdíl růstu v p. b.
2014	416 396	4,9%	2 214 507	9,8%	4,9
2013	396 990	3,6%	2 017 580	9,1%	5,5
2012	383 031	5,0%	1 848 613	8,5%	3,5
2011	364 717	2,8%	1 703 541	10,0%	7,2
2010	354 716	-0,4%	1 548 576	13,9%	14,3
2009	356 276	6,0%	1 359 814	8,1%	2,1
2008	336 195	8,2%	1 258 484	11,4%	3,2
2007	310 602	11,5%	1 129 637	15,5%	4,0
2006	278 602	10,8%	977 802	16,7%	5,9
2005	251 378	8,7%	837 699	8,4%	-0,3
2004	231 356	8,4%	773 026	13,2%	4,8
2003	213 460	13,3%	683 175	17,9%	4,7
2002	188 452	8,3%	579 216	58,1%	49,8
2001	174 000	4,6%	366 400	17,1%	12,4
2000	166 300	18,5%	313 000	13,2%	-5,4
1999	140 300	17,0%	276 600	6,3%	-10,8
1998	119 900	2,3%	260 300	-8,2%	-10,5
1997	117 200	6,1%	283 500	-9,0%	-15,0
1996	110 500	20,5%	311 400	4,8%	-15,7
1995	91 700	25,1%	297 000	7,6%	-17,5
1994	73 300	58,3%	275 900	16,6%	-41,8
1993	46 300	-	236 700	-	-

Zdroj: Fassmann (2003), ARAD, vlastní propočty

Začátek 90. let se vyznačuje rychlejším růstem oběživa ve srovnání se vklady na viděnou. Oběživo mezi rokem 1993 a 1994 narostlo o 58,3 %, nebylo by vhodné (v návaznosti na Gutmanovu metodu) spojovat tento markantní nárůst s enormním rozmachem šedé ekonomiky. Mezi důvody patří nejen fakt, že bankovní trh a jím poskytované služby zatím nebyly dostatečně vyvinuté a v transakcích převládala hotovostní forma plateb, ale podle Zprávy vlády

o plnění státního rozpočtu ČR za 1. čtvrtletí 1994 se jedná i o odraz postupného obnovování potřeby oběživa po měnové odluce.

Převratu v tomto trendu nepomohla ani bankovní krize v letech 1995 – 1998, která ve svém důsledku způsobila dokonce pokles vkladů o 9 % v roce 1997. Oblibu v platbách oběživem odráží i článek Jílka (1998) Korupce, praní peněz a oběživo vydaný v Hospodářských novinách, který považuju tuto formu platby za nejbezpečnější z pohledu zajištění zaplacení.

Dynamičtější růst vkladů oproti oběživu můžeme pozorovat až v roce 2001, kdy rozdíl činil 12,4 p. b. V následujícím roce se zvýšila důvěra v bankovní sektor především díky rozšíření pojištění vkladu z původních 400 000 Kč na korunový ekvivalent 25 000 eur, což ve svém důsledku znamenalo nárůst vkladů na běžných účtech o 58,1 %. Od tohoto roku můžeme sledovat neustálý růst, i když se vyznačuje značnou volatilitou. Jedním z důvodů kolísání je v roce 2003 insolvence Union banky a tím pravděpodobný pokles důvěry v bankovní sektor. Hodnota oběživa však stále roste bez ohledu na fakt, že se souběžně mnohem dynamičtěji zvyšuje hodnota i počet bezhotovostních operací a několikanásobně vzrostl počet vydaných platebních karet. Především v roce 2003 je pozorovatelný znatelný nárůst o 13,3 %. Podle náměstka ředitele peněžní sekce ČNB, L. Surga (2004), jsou příčiny růstu jednoznačně ekonomické. Dosud totiž nebyl vynalezen prostředek, který by snadněji a rychleji než hotové peníze, i když za cenu určitých rizik, umožňoval realizovat obchodní operace. Hodnota oběživa tedy roste obecně na celém světě i včetně zemí, kde se bezhotovostní formy placení rozvinuly v širokém spektru a provádějí se ve značných objemech.

Od roku 2006 převládá nárůst zůstatků vkladů nad oběživem. Mezi změny, které tomu napomohly, můžeme přiřadit i zapojení družstevních záložen do systému pojištění v roce 2006. Výrazný pokles nebyl způsoben ani celosvětovou ekonomickou krizí, kdy jedním z opatření pro zvýšení jistoty, bylo zvýšení limitu pojistného krytí na 100 000 eur a současné zkrácení výplatní lhůty Fondu pojištění vkladů na 20 pracovních dní.

Z analýzy hlavních událostí v bankovní sféře na území ČR od roku 1993 až do současnosti a jejich následné promítnutí do chování jednotlivců formou změny poptávky po oběživu, stejně tak jako důvěry v bankovní sektor, který se projevuje mimo jiné i ochotou uložit peněžní prostředky na běžný účet, zcela jasně vyplývá, jak proměnlivé období to bylo. Všechno výše uvedené jen podtrhává kritiku

Hanouska a Paldy, že využití Gutmannovy metody odhadu šedé ekonomiky pro tranzitorní ekonomiku, kterou ČR dozajista byla a je, si vyžaduje změny.

4.2 Odhad stínové ekonomiky v České republice

Před samotným přikročením k odhadu stínové ekonomiky považuji za nutné upozornit, že Český statistický úřad nezveřejňuje informace, jaké procento stínové ekonomiky zahrnuje do HDP, s kterým bude dále počítáno. Tuto skutečnost je třeba mít na paměti.

4.2.1 Metoda podílu oběživa

Hned na začátku je potřeba zavést několik předpokladů, které budou použity při odhadu stínové ekonomiky. Při výpočtech bude předpokládáno, že veškeré aktivity stínové ekonomiky, čili neformální transakce, jsou prováděny pouze hotovostní formou plateb, tedy oběživem, a to z důvodu zakrytí pozorovatelných stop, které bezhotovostní transakce dělají (pohyby na účtech). Dále rychlost obratu peněz stínové ekonomiky bude stejná jako rychlost obratu peněz oficiální ekonomiky. Pro výpočet této rychlosti se bude dále mít za to, že veškeré transakce jsou realizovány pouze peněžním agregátem M1 (součet oběživa a prostředků na běžných účtech – jednodenní vklady). Transakční rychlost peněz bude vypočtena v jednotlivých letech podle Soukupa (2007) jako poměr HDP v běžných cenách a peněžního agregátu M1. Pro velký rozsah výpočtů jsou veškerá data a výsledky součástí přílohy práce a v teoretické části bude uvedeno pouze to nejdůležitější.

Výpočet odhadu stínové ekonomiky metodou poměru oběživa je následující. Esenciální veličinou, na které stojí i padá celý výpočet je určení optimálního poměru oběživa (již bylo vysvětleno dříve). Ten se vypočítá jako poměr oběživa v roce 1993 ve výši 46 300 mil. Kč a jednodenních vkladů, které činili 236 700 mil. Kč. Výsledkem je hodnota C^* 0,196, která představuje část jednodenních vkladů, kterým by mělo odpovídat množství oběživa v ekonomice potřebné pro formální sektor ekonomiky. To znamená, že v roce 1994 se množství jednodenních vkladů (D) 275 900 mil. Kč, vynásobí základním poměrem 19,6 % (C/D^*) a získáme tím oběživo potřebné pro formální ekonomiku v daném roce 1994 (C^*), které mělo být 54 076 mil. Kč. Následný rozdíl mezi optimálním množstvím oběživa v ekonomice (C^*) a tím skutečným (C) představuje podle této metody právě oběživo, které bylo využito v šedé, neformální, ekonomice. To činí 19 224 mil. Kč. Následným vynásobením těchto peněz používaných v šedé ekonomice transakční rychlostí peněz, která byla v roce 1994 rovna 3,91, získáme rozsah stínové ekonomiky, který

činil 75 134,05 mil. Kč. Vyjádřeno v procentech, stínová ekonomika činila 5,51 % HDP. Tento postup je stejný i ve všech následujících letech, kdy pro zjištění potřebného oběživa se bere pořád stejný optimální poměr oběživa (základního období) a to 19,6 %, což představuje nejvíce kritizovaný aspekt metody.

Díky neustálému růstu oběživa, který podstatně převyšoval růst jednodenních vkladů, stínová ekonomika podle této metody v průběhu 90. let neustále rostla a dosáhla svého maxima až v roce 2000, kdy se vyšplhala ke 21,9 %. Po tomto roce pokračoval mírný propad o necelé 3 p. b., avšak v roce 2002, kdy došlo k výraznému navýšení hodnoty jednodenních vkladů, se stínová ekonomika rapidně snížila na 9,76 %. Díky trendu neustále se zvyšujícího stavu jednodenních vkladů při stejném optimálním poměru oběživa k nim pak dochází k postupnému snižování odhadu stínové ekonomiky. Díky skutečnosti, že násobek deposit a základního poměru ve výši 0,196 převýšil opravdové množství oběživa, v roce 2014 nebyla žádná stínová ekonomika. Dokonce se ukazatel dostal do záporné hodnoty. Celá tabulka s výpočty je součástí přílohy.

4.2.2 Upravený odhad stínové ekonomiky

S ohledem na oprávněnou kritiku této metody, která v důsledku bouřlivých změn ve vývoji ekonomiky a především bankovních služeb není ve své původní podobě vhodná pro ČR, bude provedena úprava ve výpočtu, čímž dojde k částečnému vyvarování oblasti, na kterou je kladen největší stín pochybností. Konkrétně se jedná o poměr oběživa k jednodenním vkladům, a to v základním období – tedy v roce 1993. Tento poměr by měl být dle původního postupu ve všech následujících letech stejný. Vzhledem ke skutečnosti, že pro měření vlivu vybraných proměnných na daňové úniky, které budou součástí ekonometrické modelu, je potřeba pouze odhady daňových úniků od roku 1999, výpočet odhadu stínové ekonomiky bude proveden od tohoto období.

Období do roku 1999 se vyznačovalo růstem oběživa, a přestože současně rostla i hodnota jednodenních vkladů, z informací od sdružení bankovních karet (SBK) vyplývá, že do té doby byly karty sice vydávány (a jejich množství bylo zanedbatelné), avšak jejich využití bylo u tuzemských bank pouze formou systému off-line, který umožňoval jen výběr hotovosti. Na základě těchto skutečností lze brát argumentace Paldy a Hanouska, vztahující se k rozmachu platebních karet v 90. letech, za poněkud předčasné. Z tohoto důvodu bude od úpravy optimálního poměru oběživa k vkladům v období 1993 až 1998 abstrahováno. Vývoj ekonomiky v tomto období lze považovat za bouřlivý, avšak

v rostoucí ekonomikou je potřeba, aby se zvyšovalo i množství oběživa, a to především v období, kdy není možno uvažovat i jiné formě platby. Růst oběživa tedy lze považovat do jisté míry za přirozený.

Bude-li tedy předpokládáno, že poměr C/D v roce 1993 sice odrážel potřebu oběživa věrně a v souladu požadavky pro základní rok, potom po rozmachu bezhotovostních plateb, které pomalu ale jistě vytlačují hotovostní formu úhrady, je potřeba reagovat na tuto změnu. Podle údajů BSC se však bezhotovostní forma plateb rozmohla až v roce 2001.

Na základě analýzy bankovního sektoru, statistik využití platebních karet a kritiky Hanouska a Paldy, která je podrobně rozebrána v úvodu praktické části, bude provedena úprava této metody. Konkrétně se úprava bude týkat výše optimálního poměru oběživa v jednotlivých letech od roku 2001. Tento rok byl význačný nejen díky boomu využití bezhotovostní formy platby, ale taky skutečnosti, že poprvé růst jednodenních vkladů převýšil procentuální růst oběživa. Je samozřejmostí, že i v současné době je hotovost potřebná, především pro starší občany, kteří nemají důvěru a potřebnou gramotnost pro využívání alternativních způsobu plateb. Následující úprava tedy vychází z myšlenky, že růst oběživa je přirozený a rozdíl, o který převyšuje růst jednodenních vkladů růst oběživa, představuje právě odraz upřednostňování a přechodu k bezhotovostní formě plateb. Výsledky a výpočet jev následující tabulce 3.

Tab. 3 Odhad stínové ekonomiky v mil. Kč dle autora

Rok	V	Rozdíl růstu D a C	C/D*	C*	C-C*	ŠE v mil. Kč	ŠE v %
2014	1,62	0,0487	0,0464	102 643	313 753	508 798	11,93
2013	1,69	0,0550	0,0487	98 303	298 687	505 478	12,37
2012	1,81	0,0350	0,0516	95 312	287 718	521 853	12,89
2011	1,94	0,0719	0,0534	91 018	273 699	532 297	13,23
2010	2,08	0,1432	0,0576	89 148	265 567	551 655	13,95
2009	2,29	0,0208	0,0672	91 365	264 910	605 407	15,44
2008	2,52	0,0317	0,0686	86 353	249 842	629 093	15,67
2007	2,66	0,0404	0,0709	80 050	230 552	613 393	16,01
2006	2,79	0,0589	0,0738	72 209	206 393	576 127	16,43
2005	2,99	-0,0029	0,0785	65 734	185 644	555 352	17,05
2004	3,04	0,0477	0,0782	60 484	170 873	520 190	17,01
2003	3,12	0,0468	0,0822	56 131	157 329	491 508	17,55
2002	3,48	0,4978	0,0862	49 926	138 526	482 637	18,04
2001	4,74	0,1243	0,1716	62 888	111 112	526 915	20,56
2000	4,95	-0,0269	0,1960	61 348	104 952	519 533	21,90
1999	5,37	-0,0538	0,1960	54 214	86 086	461 984	20,65

Zdroj: ARAD, vlastní výpočet

Základní princip výpočtu bude analogický s původní metodou poměru oběživa, která je popsána výše. Rozdíl bude představovat úprava optimálního poměru oběživa od roku 2001, a to v každém následujícím roce tak, že tento poměr bude navýšen nebo snižen o rozdíl v růstu oběživa a jednodenních vkladů v jednotlivých letech.

Jak ukazuje tabulka 2, od roku 2001 rostla hodnota oběživa pomaleji než hodnota vkladů na viděnou, a to mimo jiné z již blíže popisovaných příčin. Za předpokladu, že tato změna v růstu odráží požadavky ekonomických subjektů, které upřednostňují bezhotovostní formu plateb a pro tu potřebují nikoliv oběživo, ale finanční prostředky na účtech, rozdíl bude představovat snížení potřeby oběživa. Z tohoto důvodu bude poměr C/D* pro výpočet šedé ekonomiky v tomto období pozvolna snižovat. Hodnotu tohoto optimálního poměru a vývoj v času ukazuje sloupec C/D*.

Postup úpravy optimálního poměru oběživa roce 2001 byl následující. Základní poměr z roku 1993 ve výši 0,196, u kterého je stále předpokládáno, že odráží optimální potřebu oběživa i přes uvedené výtky, byl snížen o rozdíl mezi růstem jednodenních vkladů a oběživem. Jelikož tedy oběživo zaznamenalo nižší nárůst, lze považovat za logické i snížení optimálního poměru oběživa ke vkladům 0,196, a to o 12,43 %. Následný nový optimální poměr bude tedy činit 0,1716. Tento nový poměr pro rok 2001 se použije obdobně pro odhad stínové ekonomiky tak, jak tomu bylo v původním modelu poměru oběživa. V následujících letech bude opět použit poměr z předchozího roku, který bude upraven o rozdíl růstu jednodenních vkladů a oběživa. Pouze v roce 2005 bude poměr snižován díky skutečnosti, že růst oběživa převýšil růst vkladů.

Jak vychází z výpočtů, rok 2000 se vyznačuje nejvyšším podílem stínové ekonomiky ve výši 21,9 %, avšak od tohoto roku ustavičně snižuje až k současným 11,93 %, což představuje pokles o 9,97 p. b. Podle generálního ředitele Visa Europe pro Českou a Slovenskou republiku Marcela Gajdoše (Visa, 2013), spočívá šedá ekonomika především v práci načerno a nehlášení příjmů. Za postupný pokles dle něj mohou především ekonomické podmínky a vládní úsilí.

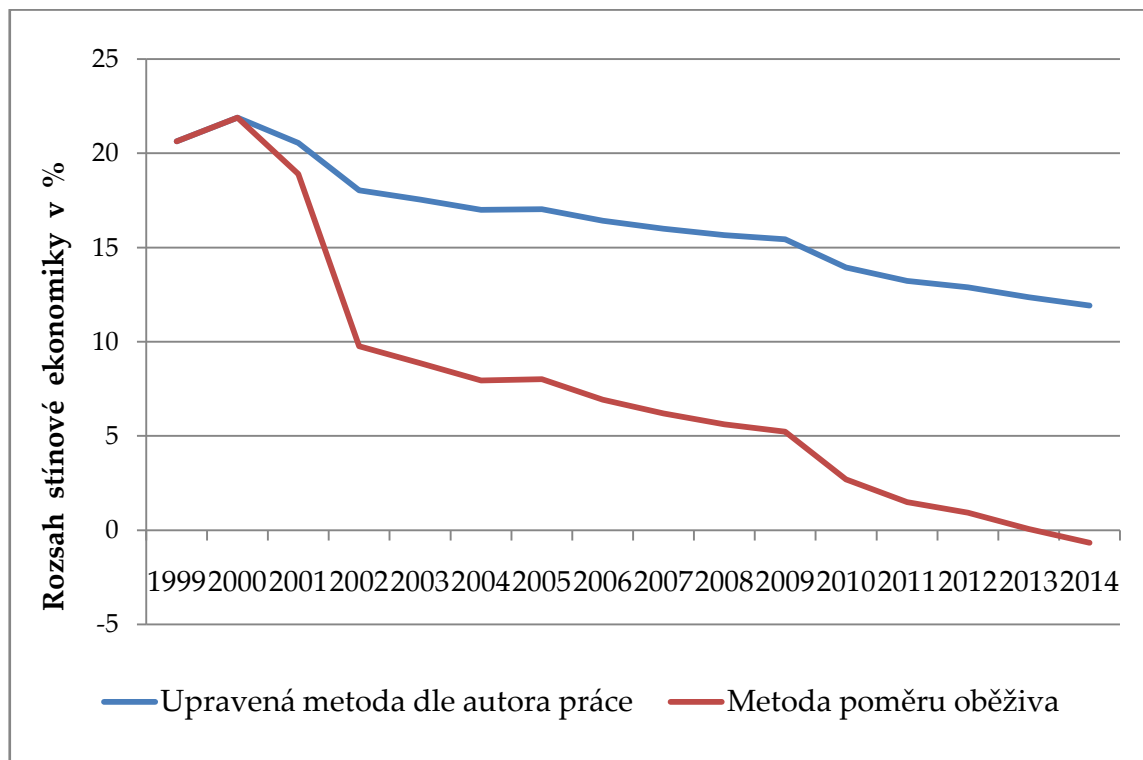
Příklad opatření napomáhající snížení šedé ekonomiky je z roku 2012, kdy byl doplněn a zpřesněn pojem „švarcsystém“. Fyzické i právnické osobě, která umožní výkon nelegální práce podle § 5, písmena e) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, tak hrozí sankce dle ustanovení § 140 odst. 1 písm. c) téhož zákona. Výše postihu se šplhá až do deseti milionů korun, minimální částka je přitom 250 000. Nejnižší výše pokuty se přitom počítá za jedno nelegální zaměstnávání. Vícero porušení zákona, například zaměstnání tří pracovníků na jeden měsíc tzv. načerno, může vyjít zaměstnavatele až na 750 tisíc korun.

Ve studii společnosti Visa (2015), kterou publikuje ve spolupráci s expertem na šedou ekonomiku, Friedrichem Schneiderem z rakouské Univerzity Johannese Keplera, je uveden za hlavní důvod poklesu rozvoj bezkontaktních plateb a terminálů. Podle této studie zvýšení elektronických plateb o 10 % sníží šedou ekonomiku o 5 %.

4.3 Srovnání výsledků odhadů

Porovnání výsledků Gutmanovi metody podílu oběživa a poupravené metody ukazuje následující graf.

Obr. 6 Srovnání výsledků odhadu šedé ekonomiky v %

Zdroj: vlastní práce

Jak je z něj patrné, rozdíly ve výsledcích dosahují v roce 2014 až 12,6 p. b. Dokonce původní metoda naznačuje úplné vymizení stínové ekonomiky, což je zcela v rozporu s ekonomickou realitou. Za těmito neustále se zvyšujícími rozdíly stojí především strmý nárůst peněžních prostředků na běžných účtech a ostatních formách účtů, které umožňují okamžité využití peněžních prostředků.

Největší skok v hodnotě vkladů na viděnou byl v roce 2002, kdy z původních 366 400 mil. Kč, které byly v bankách v roce 2001, se jejich stav vyšplhal až na 579 216 mil. Kč., což je růst o 58,1 %. Podle záznamu z jednání bankovní rady ČNB ze dne 27. února 2003 je jednou z příčin takového navýšení růst úvěrů, který v tomto období poskytly banky domácnostem. Další důvod lze spatřit skutečnosti, že objem peněz na netermínovaných vkladech domácností se rychle zvyšuje i díky úrokové neatraktivnosti spoření u termínovaných vkladů, a dále hraje důležitou roli i to, že pro obyvatelstvo jsou peníze na běžných účtech likvidní a ve srovnání

s ponecháním doma se jejich uložení u bank považuje také jako podstatně méně rizikové. Za zmínku stojí i možné zvýšení důvěry v bankovní sektor především díky rozšíření pojištění vkladu z původních 400 000 Kč na korunový ekvivalent 25 000 eur. Tyto skutečnosti se promítaly utlumujícím se efektem i následující dva roky. Jelikož metoda oběživa na tuto skutečnost nijak nereaguje, počítá se optimální množství oběživa s koeficientem 0,196. Díky vysoké množství peněžních prostředků v neterminovaných vkladech pak optimální množství oběživa bude vysoké, což znamená, že po vyčíslení rozdílu mezi skutečným stavem oběživa a optimálním vypočteným bude minimální, tím pádem poklesne i objem stínové ekonomiky. V upravené metodě, založené na hypotéze, že v posledních 14 letech, kdy se častěji využívá k platbě rychlejší a snadnější bezhotovostní forma, klesá poptávka po hotovosti a analogicky by se mělo snižovat optimální množství oběživa ve formální ekonomice, způsobilo, že šedá ekonomika sice poklesla, avšak pouze o 2,52 p.b. Rozdíl mezi upravenou a původní metodou díky tomu činil v roce 2002 rovných 8,28 p. b. Tento téměř propastný rozdíl se v následujících letech umocňoval a rozevíral jako nůžky.

Dalším rokem, který vyčnívá z trendu je rok 2010, který se opět vyznačuje poněkud vyšším nárůstem neterminovaných vkladů a co víc, poprvé za sledované období kleslo množství oběživa v oběhu ekonomiky. Od roku 2007 se neterminované vklady vyznačují sníženým tempem nárůstu v důsledku začátku hypoteční krize v USA a následném celosvětovém rozšíření. Přestože podle zprávy tehdejšího viceguvernéra ČNB, Miroslava Singera (2010), byl bankovní sektor v období této celosvětové hospodářské krize relativně izolovaný a vyznačující se přebytkem likvidity, mírně se snížila důvěra v banky a toto období se vyznačuje mírně zvýšenou poptávkou po hotovosti. Důvodem změny v roce 2010 je obnovení důvěry v ekonomiku a bankovní systém po této krizi a promítnutí do upřednostnění finančních prostředků v bankách než v hotovosti. Zatímco Gutmanův model na tuto situaci reagoval snížením stínové ekonomiky z 5,23 % na 2,69 %, tedy reflektoval snížení oběživa plně do snížení stínové ekonomiky, úprava poměru (přestože se taktéž snížil) zapříčinila pokles z 15,44 % jen na 13,95 %, což představuje mírnější pokles stínové ekonomiky.

Aby výsledky odhadu získaly na vypovídací hodnotě, je potřeba srovnání s výsledky jiných autorů a za využití odlišných metod. Několik autorů se zabývalo právě odhady stínové ekonomiky pro ČR, avšak jak může vidět z tabulky, odhady jsou často neaktuální a nelze je v mnoha případech porovnat s nejnovějšími lety. Dále je důležité upozornit, že se značně liší výsledky nejen

u jednotlivých metod výpočtu, ale i v případech, kdy dva autoři použijí stejnou metodu (důvody jsou zmiňovány v teoretické části práce).

Tab. 4 Odhady stínové ekonomiky různých autorů

Metoda a autor	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fassmann, Kaufmannova metoda	-	7,7	-	-	-	-	-	-
Fassmann, metodapodílu oběživa	20,6	21,9	18,9	16,9	-	-	-	-
Palda, Hanousek dotazníkové šetření	22,2	-	-	23,2	-	21,4	-	-
Filipec, model poptávky po peněžních zůstatcích	16,65	17	17,01	18,09	16,58	16,27	16,92	17,34
Schneider, DYMIMIC	19,1	-	19,6	20,1	19,2	18,3	-	-
Schneider, MIMIC	19,3	19,1	18,9	18,8	18,7	18,4	17,8	17,3
Autor práce, metoda podílu oběživa	20,65	21,90	18,91	9,76	8,87	7,95	8,01	6,92
Autor práce, metoda podílu oběživa po úpravě	20,65	21,90	20,56	18,04	17,55	17,01	17,05	16,43

Metoda a autor	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Palda, Hanousek, dotazníkové šetření	-	-	-	-	-	-	-	
Filipec, model poptávky po peněžních zůstatcích	17,85	17,22	15,71	-	-	-	-	-
Schneider, DYMIMIC	-	-	-	-	-	-	-	-
Schneider, MIMIC	17	16,6	16,9	16,7	16,4	16	15,5	15,4
Autor práce, metoda oběživa	6,19	5,61	5,23	2,69	1,49	0,93	0,06	-0,67
Autor práce, metoda podílu oběživa po úpravě	16,01	15,67	15,44	13,95	13,23	12,89	12,37	11,93

Zdroj: Fassmann (2003), Hanousek a Palda (2006), Filipec (2011), Schneider (2013), VISA (2015), vlastní propočít

Úpravou se mi sice podařilo částečně odstranit určité body kritiky, avšak i přes to se obávám, že tento model není pro odhady stínové ekonomiky zcela věrohodný. Už jen pouhý předpoklad, že veškerá stínová ekonomika je prováděna pouze hotovostní formou úhrad není zcela realistický.

4.4 Odhad výše daňových úniků

Při odhadu výše daňových úniku bude stejně jako u F. Schneidera (2010), který se celý svůj profesionální život zabývá výzkumem šedé ekonomiky, předpokládáno, že ji tvoří legální aktivity, které jsou důsledně skryty před státními orgány. Z toho vyplývá, že nezahrnuje ve své podstatě nelegální aktivity a zločiny jako například pašování či výroba drog, praní špinavých peněz a zpronevěra. Za tohoto předpokladu po zdanění stínové ekonomiky dostaneme vyšší daňových úniků.

Poměr součtu všech daňových příjmů a HDP představuje daňovou kvótu. Využitím tohoto poznatku a s předpokladem, že výše a struktura daňové kvóty registrované ekonomiky je identická s výší a strukturou daňové kvóty neregistrované ekonomiky, z vypočtené stínové ekonomiky a za pomoci složené daňové kvóty, bude získána výše daňových úniků. Složená daňová kvóta byla před jednoduchou upřednostněna z toho důvodu, že obsahuje i sociální zabezpečení. Podle Kubátové (2010) jsou sice příspěvky na sociální zabezpečení v zařazení do kategorie daní sporné, avšak mají některé jejich vlastnosti. Z tohoto důvodu bude dále považováno za vhodné je do kvóty začlenit. Mimo jiné, daňové subjekty při rozhodování se tom, zda své příjmy podléhající dani z příjmu zkrátit či zcela zatajit, kalkulují i s úsporou na sociálním zabezpečení a nerozlišují, zda spadá do kategorie daně či nikoli.

Tab. 5 Výpočet výše daňových úniků

Rok	Stínová ekonomika (v mil. Kč)	Složená daňová kvóta (v %)	Daňové úniky (v mil. Kč)
1999	461 984	33,4	154 303
2000	519 533	32,5	168 848
2001	526 915	32,6	171 774
2002	482 637	33,5	161 684
2003	491 508	34,4	169 079
2004	520 190	34,7	180 506
2005	555 352	34,5	191 597
2006	576 127	34,1	196 459
2007	613 393	34,3	210 394
2008	629 093	33,5	210 746
2009	605 407	32,4	196 152
2010	551 655	32,5	179 288
2011	532 297	33,4	177 787
2012	521 853	33,8	176 386
2013	505 478	34,1	172 368

Zdroj: OECD, vlastní výpočet

Jak je možné vidět z tabulky, vypočtenou výši daňových úniků neovlivňuje nejen rozsah stínové ekonomiky, ale i výše daňové kvóty. Ve sledovaném období daňová kvóta oscilovala v rozmezí 32,4 – 34,7 procent. Za kolísáním kvóty stojí kupříkladu vývoj sazby daně z příjmu právnických osob, která byla v roce 1999 rovna 35 % a postupně klesla až k dnešním 19 %. Nejinak tomu bylo u sazeb daně z příjmů fyzických osob, kdy s trochou nadsázky lze říci, že toto téma by vystačilo na samostatnou práci.

4.5 Faktory ovlivňující daňové úniky

Následující část diplomové práce bude zaměřena na sestavení ekonometrického modelu s vybranými kvantifikovatelnými parametry, které v teoretické rovině mají vliv na výši daňových úniků. Na začátku budou analyzovány vybrané vlivy a jejich předpokládaný vliv na daňové úniky. Výsledkem sestavení ekonometrického modelu bude s 5% hranicí významnosti prokázán vliv jednotlivých faktorů a na tomto základě navrženy doporučení pro snížení výše daňových úniků. Vzhledem ke skutečnosti existence mnoha nekvantifikovatelných faktorů budou v diskuzi rozebrány i tyto podněty, které bohužel do modelu začleněny být nemohou. Údaje vztahující se k probíraným faktorům jsou součástí přílohy.

4.5.1 Výše zdanění

V souladu s Lafferovou křivkou a ekonomickou teorií se předpokládá, že vliv na výši daňových úniků má daňové zatížení. Bezpochyby většina daňových subjektů je ochotna tolerovat odvod části svých příjmů, ovšem za předpokladu pocitu nějakého protiplnění od státu a současně nepřekročení psychologické hranice zdanění. Navážeme-li na zmiňované „protiplnění“, jedná se konkrétně například o financování veřejných statků. Daně se stávají příjmem veřejných rozpočtů a měly by sloužit k financování veřejných služeb, tedy alespoň částečnému vrácení daňovým subjektům, avšak v jiné formě než byly poskytnuty. O rozdělení daní a účelu jejich využití přitom rozhodují volení zástupci. Mají-li však daňové subjekty pocit, že jimi odvedené daně nejsou vhodně alokovány do potřebných a užitečných statků a služeb, případně jsou-li v tom horším případě zpronevěřeny, pocítí daňový odpor i při nízkém zdanění. Příkladem mohou být skandinávské země, jejichž míra daňového zatížení patří k jedněm z nejvyšších, avšak i přes to v nich dochází k nižší míře daňových úniků. Opomineme-li spokojenost daňových subjektů s využitím jejich finančních prostředků poskytnutých veřejné správě

formou daní, bude očekáváno, že s rostoucím zdaněním bude růst i snaha vyhnout se daním a tím pádem poroste i výše daňových úniků. Vše umocněno vysokou nespokojeností daňových subjektů s efektivností veřejné správy a rozsahem poskytovaných veřejných statků v souvislosti s výší daňových odvodů v ČR.

4.5.2 Počet evidovaných daňových subjektů

Zdrojem všech daňových úniků jsou právě daňové subjekty. Jsou to právě ony, kdo svou volbou rozhoduje o zatajení či jen částečném přiznání předmětu daně a jeho výše.

Počtem daňových subjektů, který zveřejňuje daňová správa, se rozumí počet tzv. osobních daňových účtů, které vede příslušný správce daně každému poplatníkovi nebo plátcovi daně, a to samostatně pro jednotlivé druhy daní. Z toho vyplývá, že jeden poplatník nebo plátcovi daně může mít několik osobních daňových účtů a to v závislosti na to, kolik druhů daňových přiznání, hlášení, případně jiných podkladů nezbytných pro stanovení daně je povinen ve sledovaném období podat. V roce 2005 však došlo podle informací Finanční správy ke změně metodiky výpočtu počtu daňových subjektů, především z důvodu, že do dřívějšího počtu daňových subjektů se zahrnovaly i osobní daňové účty subjektů, které již ukončily svoji podnikatelskou činnost. Proto byl zaveden dvojí pohled na pojem „daňový subjekt“ – subjekt evidovaný v agendách správců daní a subjekt ekonomicky aktivní ve sledovaném období. Vzhledem ke skutečnosti, že k sestrojení ekonometrického modelu jsou potřeba data od roku 1999, bude jako počet subjektů v něm dále uvažováno od roku 2005 s počtem evidovaných subjektů, tedy i těmi neaktivních. Ospravedlněním toho může být § 148 daňového řádu, kdy podle odstavce 1 nelze daň stanovit po uplynutí lhůty pro stanovení daně, která činí 3 roky. Lhůta pro stanovení daně přitom počne běžet dnem, v němž uplynula lhůta pro podání řádného daňového tvrzení, nebo v němž se stala daň splatnou, aniž by zde byla současně povinnost podat řádné daňové tvrzení. Z toho vyplývá možnost doměření daně i po ukončení podnikatelské činnosti. Při splnění zákonem stanovených podmínek může být však tato lhůta dokonce ještě prodloužena.

V teoretické rovině se nabízí předpoklad, že s růstem daňových subjektů, může pozitivně korelovat i růst daňových úniků skrze zakládání právnických osob, jejichž cílem není podnikání za účelem dosažení zisku, nýbrž jen získání majetkového prospěchu formou podvodného jednání. Při bližším prozkoumání

hodnot daňových úniků, které se v čase mění a neustále se zvyšujícím počtu daňových subjektů evidovaných finanční správou lze však reálně předpokládat, že žádná vazba mezi těmito proměnnými neexistuje.

4.5.3 Počet zaměstnanců finanční správy

Zaměstnanci finanční správy jsou nejdůležitějším článkem finanční správy. Jsou to totiž právě oni, kdo vykonává ověřování podaných daňových přiznání, komunikuje s daňovými subjekty a především provádí daňové kontroly. Na jejich aktivitě, schopnostech a znalostech závisí do jisté míry chování daňových subjektů.

Příkladem může být počet zaměstnanců a četnost daňových kontrol, na což navazují tzv. daňové ráje v ČR, a to ve smyslu území, kde je registrováno příliš mnoho daňových subjektů. Zaměstnanci daňové správy pak nemají šanci provádět kontrolu pravidelně u daňových subjektů. Analýzou těchto daňových rájů se každoročně zabývá a zveřejňuje její statistiku společnost Terrinvest Capital s.r.o. (2014), podle výsledků dlouhodobé analýzy z roku 2005 až 2013 je perioda provedených kontrol pro územní pracoviště Praha 2 neuvěřitelných 206 let. Na celkový počet fyzických a právnických osob, který v tomto pracovišti činí 31 395, připadá pouze 35 kontrolních pracovníků. O moc lépe na tom nejsou jiná územní pracoviště finanční správy v hlavním městě Praha, kde podíl daňových subjektů na pracovníka nepoklesne pod 1 000 a kontrola finančního úřadu přijde v průměru jednou za 120 až 150 let (v návaznosti na územní pracoviště). Pro vyřčení hypotézy ohledně vlivu na výši úniků je podstatnější ukazatel počtu daňových kontrol na pracovníka. Podle uvedené analýzy z roku 2014 jeden pracovník finančního úřadu územního pracoviště Praha 2 provedl za rok pouze 3 daňové kontroly. Přestože u ostatních pracovišť v Praze je počet kontrol připadající na jednoho pracovníka vyšší, ani v jednom případě nepřekročil číslo 10.

Vzhledem k informacím z předchozího odstavce bude předpokládáno, že počet pracovníků finanční správy nemá vliv na výši daňových úniků, jelikož vyšší počet pracovníků bohužel neznamená automaticky nárůst počtu kontrol, což by se správně mělo odrazit ve zvýšení rizika odhalení úniku.

4.5.4 Počet daňových kontrol

Význam daňové kontroly vyplývá především ze skutečnosti, že daně jsou v ČR vybírány na základě principu samovyměření. Je to tedy právě sám daňový subjekt, na kterém leží posouzení jeho daňové povinnosti. On je tím, kdo je povinen daň vypočítat, přiznat, uhradit a zejména doložit. Je-li přenesena zodpovědnost za stanovení daně na daňový subjekt, je zcela logické, že na druhé straně by měla být snaha zabezpečit efektivní instrumenty kontroly samostatného stanovení daně, a tím přimět daňový subjekt k co možná nejvyšší míře pečlivosti, poctivosti a čestnosti při onom výpočtu.

Z výše zmíněného vyplývá, že primární funkcí daňové kontroly je prevence. Samotnou možností a existencí daňová kontrola působí na snižování výše daňových úniků uskutečňovaných daňovými subjekty. Odrazuje tedy část daňových subjektů od společensky nežádoucího chování v podobě zatajování příjmů, fingování nákladů nebo nadhodnocování jejich výše a od dalších státem nežádoucích praktik. Vedle toho lze předpokládat i jistou eliminační schopnost daňové kontroly. Její podstatou je fakt, že na základě kontrolních zjištění dojde do budoucna k nápravě jednotlivých dosud nesprávně uplatňovaných postupů, například se jedná o nesprávné daňové posouzení nákladových položek, nesprávně uplatňované sazby daně z nemovitostí, atd.

Na základě podstaty daňové kontroly by bylo logické předpokládat, že s rostoucím počtem daňových kontrol roste i obava daňových subjektů z odhalení zatajování či zkracování příjmů a tedy ve finále klesají daňové úniky. Při bližším prozkoumání této problematiky však lze vypožorovat, že v roce 1999 se počet provedených daňových kontrol blížil 213 tisícům, avšak v současnosti klesl na pouhých 33,5 tisíce za současného snižování daňových úniků. Podstatný podíl na tomto paradoxu má zvýšení efektivity výběru daňových subjektů pro kontrolu, a to prostřednictvím speciálních analytických programů používaných finanční správou. Je tedy více než pravděpodobné, že počet provedených daňových kontrol nemá vliv na výši daňových úniků.

4.5.5 Penále

Následky porušení povinností při správě daní představují po doměřené daně především penále, které jsou předepsány daňovému subjektu dle § 251, odstavce 1 daňového řádu. Daňovému subjektu tedy vzniká povinnost uhradit penále právě z doměřené daně částky ve výši 20 %, jestliže je daň zvyšována, stejně tak je-li snižován daňový odpočet. Naopak pouze 1 % představuje penále v případech, kdy je snižována daňová ztráta. Z předchozího ustanovení tedy vyplývá, že přijde-li správce daně na zatajení, či zkrácení příjmů, a tím pádem na snížení daňové povinnosti daňového subjektu, následuje nejen doměření zkrácené daňové povinnosti, ale daňový subjekt postihne za tento čin i trest ve formě penále.

V návaznosti na teorii rozhodování daňového subjektu, který při zvažování daňového úniku kalkuluje i výši postihu by bylo nasnadě předpokládat, že penále představuje jeden z faktorů, který ovlivňuje výši daňových úniků. Při srovnání vývoje daňových úniků a vyměřených penále, které se vyznačují poklesem společně se snížením daňových úniků, lze v podmínkách ČR předpokládat nezávislost těchto dvou veličin.

4.5.6 Sankce

Přestože se nejedná přímo o správné stanovení základu daně a jeho sazby, možný vliv na výši daňových úniků mohou mít i sankce udělené finančním úřadem. Podle informací o činnosti finanční správy za jednotlivé roky ukládal finanční úřad především pořádkové pokuty podle ustanovení § 247 odst. 2 daňového řádu za nedodržení povinností stanovených hmotně právními a procesně právními předpisy. Jednalo se nejčastěji o nevedení záznamní evidence pro daňové účely uložené správcem daně, případně nevystavení daňových dokladů za uskutečněná zdanitelná plnění (doklady neobsahovaly zákonem požadované náležitosti atd.).

Co do počtu i výše hodnoty pokut jsou významné především sankce za porušení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, konkrétně za jeho neúplnost a neprůkaznost, kdy kupříkladu chybí fyzická inventura zásob a majetku, daňový subjekt nemá zaúčtovány všechny účetní případy nebo nevede předepsanou evidenci. Dále pokuty za porušení zákona č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, ve smyslu provedení hotovostní platby nad zákonný limit. To zjišťují převážně namátkově při kontrole ostatních daní, při místních šetření a ostatních daňových řízeních. Od roku 2011 sem spadá i pokuta za opožděné tvrzení daně podle § 250 daňového

řádu (dříve dle zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků byla ukládána pouze na základě uvážení správce daně). Ta je nyní uložena daňovému subjektu obligatorně.

Od 1. ledna 2015 vešla v účinnost novelizace daňové řádu, která zvyšuje pořádkovou pokutu za 50 000 na 500 000 Kč a k tomu zavádí dvě nové pokuty, a to v ustanovení § 247a. Konkrétně se jedná o pokuty za nesplnění povinnosti nepeněžní povahy, což představuje například registrační nebo ohlašovací povinnost a dále pak záznamní povinnost stanovenou daňovým zákonem.

Cílem uložení těchto sankcí je důrazné upozornění daňových subjektů na plnění zákonem uložených povinností, které ve své podstatě často blízce navazují na daňové souvislosti. Například v případech nevedení předepsané evidence pro daňové účely nebo je-li účetnictví daňového subjektu neprůkazné, neposkytuje náležité podklady pro stanovení správného základu daně i tím i daňové povinnosti, čímž se opět otvírá prostor pro snižování přiznané daně a daňových úniků. Je tedy možno předpokládat, že udělení sankce vrhne stín pochybností na daňový subjekt, čímž vyvolá u správce daně možnou potřebu provedení daňové kontroly, na což navazuje hrozba doměření daně a to nepřímo působí na daňové úniky.

4.5.7 Podněty předané orgánům činným v trestním řízení

Zjistí-li správce daně při své činnosti skutečnosti vyvolávající podezření ze spáchání trestného činu, je podle ustanovení § 8 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) povinen bez zbytečného odkladu oznámit státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující spáchání trestného činu.

Podle informací o činnosti finanční správy se nejčastěji jednalo o trestní oznámení na podezření ze spáchání trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti podle § 147 trestního zákona. Vedle toho byla podávána i trestní oznámení pro podezření z možnosti krácení daně, poplatku a podobné povinné platby ve větším rozsahu dle § 148 TZ, a to především u daně z příjmů fyzických a právnických osob a daně z přidané hodnoty.

V roce 2011 došlo novým procesním předpisem (daňovým řádem) k narušení spolupráce se specializovanými policejními složkami. Důvodem je zrušení bez

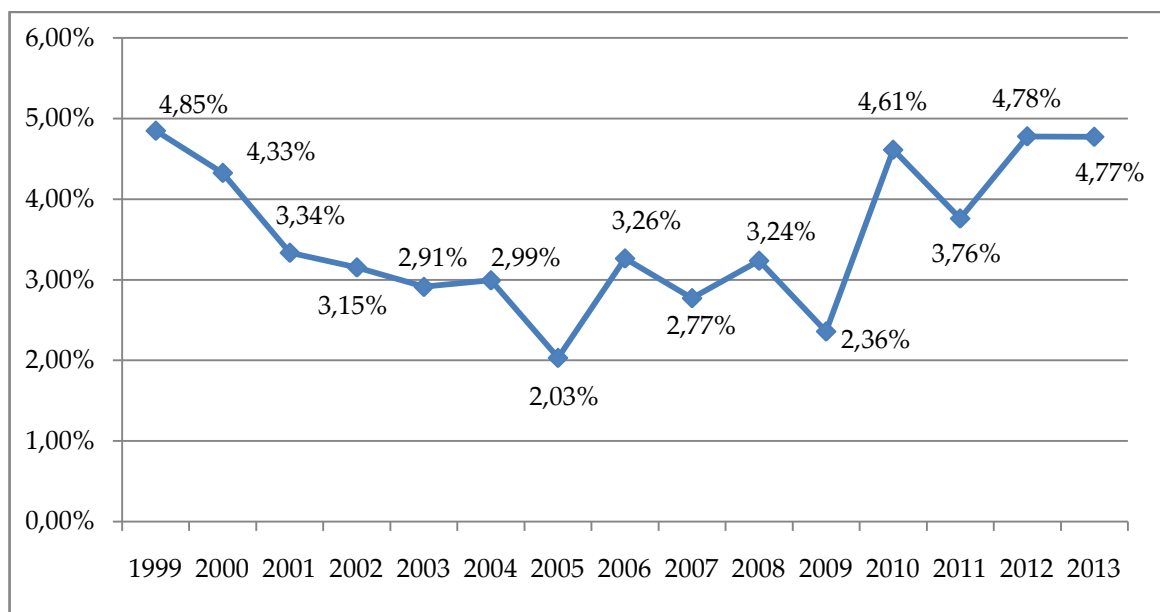
náhrady původního ustanovení v § 24 odst. 5 písm. g) zákona o správě daní a poplatků, které uděluje výjimku pro povinnost zachovávat mlčenlivost. Díky narušení spolupráce se specializovanými policejními složkami poklesl počet trestních oznámení o 186 případů oproti předchozímu roku, ve finančním vyjádření se jednalo o rozdíl 414 mil. Kč. K opětovnému zkvalitnění spolupráce došlo však již v roce 2012, kdy se do českého právního řádu doplnilo ustanovení § 71a zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, které opět prolamuje povinnost mlčenlivosti.

Podávání těchto podnětů výrazně zlepšuje platební morálku, neboť dle statistik v převážné většině případů dlužník částku správci daně zaplatí, což vede k odložení trestního oznámení. Na základě těchto skutečností a dále pak toho, že v důsledku trestního stíhání se postihy pohybují v podstatně vyšších hodnotách než je penále a v některých případech může jít i o odnětí svobody, bude uvažováno, že rostoucí počet trestních oznámení i s růstem finančního vyjádření působí jako odstrašující případ, což se následně promítá do snížení nelegálního jednání ve smyslu daňovém a tím i poklesu daňových úniků.

4.5.8 Úspěšnost odhalení

Posledním faktorem, který bude brán v úvahu při sestrojení ekonometrického modelu, je úspěšnost daňové správy při odhalování daňových úniků formou daňových kontrol. Tento ukazatel je vypočten jako podíl doměřené daně a výše celkových vypočtených daňových úniků.

Doměření daně upravuje § 143 daňového řádu. Podle něj je možné daň doměřit na základě dodatečného daňového přiznání nebo dodatečného vyúčtování ve výši rozdílu poslední známé daně a částky nově zjištěné. Další možností doměření daně je z moci úřední, tedy na základě výsledku daňové kontroly. Z tohoto ustanovení tedy vyplývá úzká souvislost mezi daňovou kontrolou a doměrky na daních. Pokud by totiž správce daně na základě zjištění daňové kontroly neměl možnost reagovat, respektive potrestat daňový subjekt za jeho prohřešky vůči povinnostem vyplývajícím z legislativy, jen těžko by jeho přiznaná a odvedená daňová povinnost odpovídala té, která by měla být přiznaná a odvedena v souladu s patřičnými zákony. Ve své podstatě tedy doměřený daňový nedoplatek na základě daňové kontroly představuje část daňových úniků, která byla daňovou správou odhalena a právě z tohoto důvodu je využit pro stanovení úspěšnosti odhalení daňových úniků. Její vývoj za sledované období ilustruje obrázek 1.

Obr. 7 Vývoj odhalených daňových úniků v %

Zdroj: vlastní výpočet

Procento úspěšnosti odhalených daňových úniků prostřednictvím daňových kontrol, a na jejich základě doměřené daně, se od roku 1999 až do roku 2005 pozvolna snižovalo. Úplného dna dosáhla právě v roce 2005, kdy se daňové správě podařilo odhalit pouze 2,03 % případů. Za touto nechvalnou bilancí se skrývá především narůstající nároky na odbornou a časovou náročnost kontrol, především z důvodu obtížnosti dokazování skutečností v daňovém řízení. Mezi hlavní překážky v urychlení kontrol patří dle finanční správy neustálé dokládání dalších důkazních materiálů, které jsou často dodatečně dopracované, případně jdou předkládané doklady neúplné. Dalšími komplikace se vyskytují při jednání s daňovými subjekty, kdy jsou často nekontaktní, nepřebírají písemnost či se snaží prodloužit daňovou kontrolu změnou bydliště či sídla. V krajních situacích je potřeba stanovit daň podle pomůcek, čímž se opět prodlužuje doba kontroly. Snaha jejího prodloužení je uskutečňována mnohdy i prostřednictvím námitek a návrhů dalších důkazních prostředků ze strany kontrolovaného daňového subjektu.

Naproti sestupné tendenci výskytů prohřešků daňových subjektů vyplývajících z neznalosti účetní a daňové legislativy se stále ve vyšším počtu se objevují sofistikované daňové úniky, které vycházejí naopak z dokonalé znalosti daňové problematiky, zejména z nedostatků daňové, ale i nedaňové legislativy. To opět vede k nutnosti vyšší kvalifikovanosti zaměstnanců daňové správy a časové náročnosti kontrol.

Za následným zlepšením výsledků kontrol stojí zintenzivnění vyhledávací činnosti, využití signálních informací, zlepšení přípravy na daňovou kontrolu, včetně posílení analytické činnosti. Dále se na něm podílí kvalitnější využití automatizovaného daňového informačního systému ADIS, konkrétně úlohy „Výběr daňových subjektů ke kontrole“ a rozšiřující se využíváním programu IDEA pro elektronickou kontrolu účetnictví.

Za významným zlepšením výsledků v roce 2010 stojí celá řada faktorů. Mezi ně patří větší pozornost věnovaná výběru daňových subjektů ke kontrole a přípravě na ni, při níž jsou analyzovány informace z vnitřních i veřejných zdrojů. Stejně tak nasazení e-auditních metod práce pro efektivní zvládnutí kontroly účetnictví, využívání speciálního analytického softwaru v daňové kontrole usnadňující analýzu a vyhodnocení rozsáhlých souborů dat. Nezanedbatelný přínos má i neustále se rozvíjející mezinárodní spolupráci v daňové oblasti mezi zeměmi Evropské unie a mezinárodní výměny informací.

Mírný propad z roku 2011 lze přisoudit změně legislativy, kdy zákon o správě daní a poplatků byl nahrazen daňovým řádem a jeho aplikaci v čase.

Významným je rok 2012, kdy daňová správa byla ovlivněna transformací po stránce personální, technické i organizační, prostřednictvím vzniku Specializovaného finančního úřadu k 1. 1. 2012, a s tím související vyšší administrativní zátěže prostřednictvím změn místní příslušnosti vybraných daňových subjektů a přesunu jejich spisů a zaškolování nových zaměstnanců. Tato skutečnost měla nesporný vliv na výsledky kontrolní činnosti, neboť specializovaný úřad spravuje daňové subjekty výrazně ovlivňující celkový výběr daní. Nejnovějším počinem v boji proti daňovým únikům a daňové kriminalitě je vznik tzv. daňové kobry v roce 2014. Jedná se o společný tým Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality, Generálního finančního ředitelství a Generálního ředitelství cel.

4.6 Závislost faktorů na daňové úniky

Cílem této kapitoly je na základě výše analyzovaných faktorů vybraných, vysvětlujících proměnných vytvořit ekonometrický model za pomoci statistického systému Gretl, který by potvrdil jejich vliv na výši daňových úniků

Odpověď na otázku, zda vybrané faktory ovlivňují daňové úniky, v jaké výši a následně jakým směrem na ně mají vliv, není jednoznačná. Na základě provedené analýzy vybraných faktorů lze předpokládat následující výsledky ukazatelů:

- složená daňová kvóta v % - kladná závislost
- počet evidovaných daňových subjektů - nezávislost
- počet zaměstnanců daňové správy - nezávislost
- počet provedených daňových kontrol - nezávislost
- penále v mil. Kč – nezávislost
- množství udělených sankcí – negativní závislost
- podněty předané orgánům činným v trestním řízení – negativní nezávislost
- podněty předané orgánům činným v trestním řízení v mil. Kč – negativní závislost
- úspěšnost odhalení daňových úniků daňovou kontrolou – negativní závislost

U modelu byla zvolena lineární funkční forma s použitím zpožděných proměnných o jedno období. Model splňuje všechny předpoklady klasického regresního modelu a jeho výstup je součástí přílohy práce. Rovnice ekonometrického modelu má následující podobu:

$$\hat{Y}_t = 228\,346 - 2,38197 \text{ podněty v trestním řízení v mil. Kč} - 6,13176 \text{ počet sankcí }_{t-1} \\ - 10\,686 \text{ úspěšnost odhalení }_{t-1}$$

Jak vyplývá z ekonometrického modelu, na 5 % hranici významnosti se podařilo prokázat nezávislost mezi výší daňových úniků a počtem evidovaných daňových subjektů, počtem zaměstnanců finanční správy, počtem daňových kontrol a výší předepsaného penále. Naopak závislost nebyla prokázána u výše daňového zatížení a počtu podnětů podaných v trestním řízení.

Vzhledem ke skutečnosti, že hodnota adjustovaného koeficientu determinace je pouze 0,62851, což znamená, že s uvedeným modelem se podařilo vysvětlit pouze 62,85 % daňových úniků, lze konstatovat, že na úroveň daňových úniků má další

významný vliv i několik jiných, nekvantifikovatelných faktorů, které v modelu nebyly použity. Mezi tyto faktory se dozajista řadí daňová morálka, která byla popisována již v teoretické části, dále pak spokojenost s hospodařením veřejné správy, složitost daňového systému aj.

Výsledky modelu lze interpretovat následujícím způsobem:

- zvýší-li se podněty podané daňovou správou orgánům činným v trestním řízení o 1 milion, sníží se výše daňových úniků o 2,38 milionů Kč
- udělí-li správce daně o 1 sankci navíc, sníží se daňové úniky v následujícím roce o 6,13 milionů Kč
- zvýší-li se o 1 procento úspěšnost odhalení daňových úniků, v následujícím roce se sníží daňové úniky o 10 686 milionů Kč

Je potřeba vzít v úvahu, že výsledky jsou pouze teoretické a založené na mnoha předpokladech, nedostatek vstupních dat ke všemu neumožňuje vytvořit dostatečně průkaznou analýzu. Model dále zahrnuje pouze 14 zkoumaných období, v jejichž období docházelo nejen k razantním změnám v daňovém systému, ale měnila se i navazující legislativa a metodika výpočtu použitých ukazatelů.

5 Diskuse a doporučení

V této části diplomové práce bude provedena diskuse nad výsledky praktické části a v návaznosti na to budou formulována doporučení pro snížení objemu daňových úniků v ČR.

Základem celé vlastní práce byla kvantifikace rozsahu stínové ekonomiky, ta je však značně problematická. K jejímu odhadu existuje nespočet metod, přičemž každá z nich je založena na několika předpokladech a v návaznosti na to podrobena kritice z odborných kruhů. Jednou z často využívaných metod je metoda poměru oběživa, jejíž nevhodnost se předpokládá především pro transformující se ekonomiky v důsledku rozvoje bankovní sféry. V návaznosti na kritiku této metody pro ČR byla provedena úprava, která částečně napravila její nedostatky. Tato modifikace spočívala v úpravě optimálního poměru oběživa k jednodenním vkladům, který je pro odhad stínové ekonomiky klíčový. Vycházela z rozmachu bezhotovostních plateb v ČR v roce 2001, který se odráží v neustále se snižující potřebě hotovostní formě peněz. Ve spojení s Friedmanovým pravidlem konstantního růstu peněžní zásoby lze předpokládat, že v ekonomice je přirozený růst oběživa i jednodenních vkladů v čase. Ústup od hotovostních transakcí by se pak měl projevit ve vyšším růstu jednodenních vkladů ve srovnání s oběživem. Rozdíl růstu těchto dvou peněžních ukazatelů představuje preferenci bezhotovostní formy peněz, která je následně využívána k platbám, což by se mělo promítnout do snížení optimálního poměru oběživa. Lze předpokládat, že tato jednoduchá úprava napomohla ve zrealnění odhadu stínové ekonomiky proti její původní verzi. Je nutné připomenout, že v případě výpočtů výše stínové ekonomiky se nejedná o zcela exaktní vědu a při hodnocení výsledků by to čitateli mělo zůstat na paměti.

Abstrahujeme-li od skutečnosti, že daňové úniky a neformální ekonomika jsou prováděny i bezhotovostní formou úhrad, je poměrně známá a nevyvratitelná skutečnost, že podstatná část těchto aktivit je páchána za pomoci hotovosti. Především se týká práce na černo a nehlášení příjmů. Touto problematikou v rámci ČR se zabývala i společnost Visa (2015) ve spolupráci s profesorem Schneiderem. Podle ní představuje největší problém zpracovatelský průmysl, kdy se odhaduje, že až 50% výdělků zaměstnanců zprostředkovaných pracovními agenturami neodpovídá skutečné úrovni. Mezi další problematické odvětví se řadí taxislužby, hotely a restaurace vyznačující se neposkytováním účtenek či autobazary, jejichž oficiální hodnoty transakcí jsou nižší, přičemž rozdíl mezi ní a skutečnou cenou vyplácí v hotovosti na ruku. V těch případech je tedy na místě

uvažovat o silné korelaci mezi stínovou ekonomikou a bezhotovostní formou plateb, což potvrzují i zmiňovaná studie. Podle simulace velikosti stínové ekonomiky s nezměněnými vstupními faktory kromě elektronických plateb, jejíž výsledky jsou součástí zprávy, navýšení počtu elektronických plateb o 5 % vede ke snížení stínové ekonomiky o 2-3 %.

Při zamyšlení se, zda vyšší pozornost při zamezení daňových úniků skrze snížení rozsahu stínové ekonomiky věnovat spíše kontrole práce na černo nebo nehlášení příjmů, je vhodné vzít do úvahy výhody, které tyto činy přináší jejím aktérům. Zamezení práce na černo je dozajista obtížnější, jelikož poskytuje určité klady jak zaměstnancům, kteří se uchylují k práci mimo oficiální ekonomiku především z důvodů, že z těchto příjmů jim není sražena daň ani pojistné odvody, tak pro zaměstnavatele, kteří nemusí dodržovat zákonem stanovené pracovní podmínky, výši minimální mzdy a vyhnou se odvodům do systému sociálního zabezpečení, které v ČR není zanedbatelné. Samozřejmě, že to s sebou nese i určité nevýhody, avšak ve srovnání s nevystavením účtenky u obchodníka plynou benefity oběma stranám.

Naopak kupříkladu při platbě v restauracích pro zákazníka irelevantní, zda za poskytnuté služby zaplatí v hotovosti a neobdrží doklad o platbě, čímž se pro poskytovatele služeb otvírá prostor pro daňové úniky, či zaplatí platební kartou, která zanechá stopu o poskytnutém plnění na výpise z běžného účtu. V tomto případě plyne výhoda pouze jednostranně a právě z tohoto důvodu považují za vhodné se zaměřit právě na zamezení těchto aktivit. Nabízí se možnost zcela vymístit hotovost z ekonomiky. Nad touto možností dle zpráv České televize (2014) uvažuje již několik let například Švédsko, kdy podle odhadů je pouze 5 % transakcí prováděno hotově.

Toto řešení však nepovažují v současných podmínkách ČR za vhodné, neboť přestože dle obrázku č. 4 vychází, že v průměru každý jedinec vlastní platební kartu, nelze to nepovažovat za reálné. Do této statistiky jsou zakalkulovány jak karty soukromé, tak i ty využívané pro podnikání ať už fyzickými nebo právníckými osobami. Z toho vyplývá, že jeden jedinec může disponovat více kartami. Přihlédneme-li ke skutečnosti, že dle ČSÚ více než 2,5 mil. obyvatel představují lidé věku nad 60 let, kteří nejčastěji pociťují nedůvěru vůči bankovnímu systému a jejichž výpočetní gramotnost, potřebná k využívání internetového bankovníctví, není na dostatečné úrovni, představovalo by to pro ně nepřekonatelný problém. I přes zmíněné výtky považují v dlouhodobém horizontu tuto možnost za reálnou.

V některých státech, kupříkladu v Chorvatsku nebo ve Slovenské republice, se uchýlili k boji za pomoci elektronické evidence tržeb nebo tzv. účtenkové loterie. Bohužel však v případě zmiňovaného Slovenska, kde po počáteční euforii tzv. „Národné bločkové lotérie“, která zprvu zvedla roční výnos z DPH o 7 – 8 mil. eur (MF SR, 2014) zájem postupně opadl a celý počin vyústil spíše ve zklamání. Přestože podle údajů zveřejněných jejich Ministerstvem financí je projekt ziskový, nepřinesl výsledky, které byly původně očekávány. Vláda ČR v boji proti daňovým únikům plánuje zavedení elektronické evidence tržeb po vzoru Chorvatska, které se potýkalo s problémem neodvádění daní především v oblasti hotelnictví a služeb patřícím k cestovnímu ruchu. Od zavedení se zvýšily podnikateli přiznané příjmy až o 110 %. (Novum, 2015) Mezi nejvíce vytýkané aspekty z pohledu drobných podnikatelů patří i při malém rozdílu v pokladě vysoká pokuta nebo povinnost pro zákazníky si vzít účtenku. Podle informací tuzemské finanční správy však český systém bude modifikován. Především v zákoně nebude uvedena povinnost zákazníka, vzít si účtenku. Dále pak podnikateli nehrozí půlmilionová pokuta za nevystavení pouhého jednoho daňového dokladu, avšak k tomuto krajnímu řešení může přijít za předpokladu opakovaného porušení zákona a způsobení významné škody. Současně se povinnost elektronické evidence tržeb nebude týkat všech firem a živnostníků, ale v první vlně pouze osob poskytujících stravovací a ubytovací služby, čili těch, u kterých se vyskytuje největší tendence k nevystavování dokladů. Námitky proti růstu nákladů spojeným s pořízením nového technického zařízení vyvrací s tím, že drobným podnikatelům postačí chytrý telefon s možností připojení k tiskárně. Ministerstvo dokonce počítá s jednorázovou slevou ve výši 5000 Kč pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob, kterým vznikla povinnost evidovat tržby podle Zákona o evidenci tržeb. (Finanční správa, 2015)

Spíše než nucené dodržování nových byrokratických předpisů, které jen více administrativně zatěžují podnikatele a vynucují další investice veřejné správy do zrealizování, a ve finále si daňové subjekty znovu najdou cestu jak dané předpisy obejít, považují za lepší se do budoucna zaměřit na rozšiřování a vývoj platebních terminálů, ať už v hotelech, restauracích nebo u menších podnikatelů. Vzhledem k jednoduchosti a rychlosti bezkontaktního placení a jeho rostoucí oblíbenosti je reálné předpokládat, že si sami zákazníci vyžádají jejich masové rozšíření. Tato forma plateb následně dosvědčí příjem podnikatele, který budou muset zdanit.

V návaznosti na odhadnutou výši daňových úniků v ČR v letech 1999 až 2013, bylo dalším cílem práce zvážit kvantifikovatelné faktory ovlivňující rozhodování daňových subjektů o provedení daňových úniků a za pomoci regresního ekonometrického modelu ověřit jejich závislost.

Na základě Lafferovy křivky a psychologické hranice zdanění bylo předpokládáno, že s rostoucím daňovým zatížením (v práci ztotožněno se složenou daňovou kvótou) poroste daňový odpor subjektů a tím i jejich snaha vyhnout se placení daní, čímž v konečné fázi porostou daňové úniky. Tento předpoklad však nebyl na základě ekonometrického modelu potvrzen. Vysvětlení nabízí Renoy, Meijer a Gritsai (2004), kteří dospívají k závěru, že neexistuje žádná korelace mezi velikostí neformální ekonomiky a daňovou zátěží. Dokonce připouští, že pokud však nějaká závislost přisoudit lze, tak spíše negativní. To potvrzuje i skutečnost, že mnoho zemí s vysokým daňovým zatížením (především učebnicový příklad skandinávských zemí) má relativně nízký podíl stínové ekonomiky. Zmíněný názor dosvědčuje i Evropský hospodářský a sociální výbor (ESHV, 2005), který uvádí, že v průzkumech práce na černo, které byly provedeny v různých zemích, nic nepotvrdilo předpoklad existence statistické závislosti mezi výší daně a zkoumaným jevem. Fassmann (2007) mimo jiné ve své studii zdůrazňuje, že daňové zatížení působí na jednotlivé subsystémy stínové ekonomiky protichůdným vlivem a nelze jím v žádném případě vysvětlit existenci stínové ekonomiky.

Dále byla předpokládána nezávislost úniků na počtu daňových subjektů, zaměstnanců finanční správy i počtu provedených kontrol, což bylo následně i potvrzeno. Namísto počtu provedených kontrol a počtu pracovníků má na odhalování daňových úniků, prostřednictvím doměřené daně, podstatně vyšší vliv patřičný výběr kontrolovaného daňového subjektu. Do roku 2011, kdy vešel v účinnost daňový řád, existovala tzv. osoba přezvědná, která plnila funkci denuncianta poskytujícího tipy správci daně na kontrolu daňových subjektů. V současné době se však klade největší důraz na sofistikovanější způsoby výběru subjektů provádějících daňové úniky a to za pomoci speciálních analytických softwarů.

Podarilo se prokázat i nezávislost daňových úniků na předepsaném penále, přestože je to v rozporu s teorií, neboť od velikosti postihu a úniku daňové subjekty odvozují výhodnost realizace daňového úniku. Přestože rostlo předepsané penále, růstová tendence se vyskytovala i na straně daňových úniků. Z toho lze vyvozovat buď absolutní nezávislost, nebo pouze skutečnost, že penále

nastavené v legislativě není dostatečně vysoké, aby plnilo svoji funkci a odrazovalo daňové subjekty od krácení daňové povinnosti. Vzhledem k výši rizika kontroly správcem daně a velikostí postihu lze předpokládat, že reálnější je druhá varianta.

Závislost se však potvrdila u množství udělených sankcí. Odůvodněním této vazby může být skutečnost, že po udělení sankce se daňový subjekt stane pro finanční správu podezřelým, čímž u něj bude zahájena daňovou kontrola. V návaznosti na příčiny udělených sankcí lze předpokládat, že účetnictví, případně evidence subjektu není zcela v pořádku, což následně vede k doměření daně, zvýšení úspěšnosti odhalení daňových úniků a tím pádem i jejich poklesu. Dodatečně lze i předpokládat obavy návratu správce daně a tím pádem nenavrácení se k této nelegální činnosti.

Při odhalení daňových úniků, které překročí zákonem stanovenou výši a lze u nich předpokládat úmysl vyhnout se dani, podává finanční správa podněty orgánům činným v trestním řízení. Kupodivu spíše než počet předaných podnětů hraje u daňových subjektů větší roli jejich finanční vyjádření. Podle výročních zpráv zveřejněných finanční správou bylo velké množství stíhání těchto podnětů stáhnuto z důvodu zaplacení doměřené daně, za využití tzv. institutu účinné lítosti. U značných škod a škod způsobených ve větším rozsahu je reálné předpokládat, že se daňový subjekt po zjištění daňového úniky finanční správou jen tak nepřizná a neuhradí dlužnou částku, nýbrž upřednostní cestu právní obrany, tedy snahu prodlužovat trestní řízení a snažit se vyvrátit nejen samotný daňový únik, ale i úmysl tohoto činu. Následná prohra u soudu, kdy jako trest může být použito kromě povinné úhrady i odnětí svobody, má dozajista vyšší odstrašující efekt.

Posledním vlivem, který byl diskutován a následně i potvrzen je úspěšnost odhalení daňových úniků daňovou kontrolou. Způsoby provádění daňových úniků jsou rok od roku rafinovanější, na což je potřeba patřičně reagovat. Investice do vzdělávání zaměstnanců daňové správy, vývoji a využití patřičných informačních a identifikačních softwarů je nezbytností. Za rostoucí úspěšností odhalování stojí i vznik Specializovaného finančního úřadu, který dle informací finanční správy z roku 2013 v tomto období provedl 174 daňových kontrol, na jejichž základě byla doměřena daňová povinnost 3 463 mil. Kč. Novinkou je i vznik specializované útvaru spojením policie, celní a finanční správy, známým pod názvem daňová kobra, který za dobu své krátké existence, tj. od června 2014, dle jejich stránek uchránila hodnoty za 1,8 miliardy Kč.

Kromě analyzovaných faktorů, jejichž podíl na vysvětlení daňových úniků činí dle modelu pouze 62,8 %, hrají významnou roli při jejich uskutečňování i jiné, hůře kvantifikovatelné vlivy. Mezi ně může být zařazena složitost daňového systému. Zdali se má měřit počtem slov daňového zákona, počtem výjimek a daňových sazeb, jejich kombinací nebo je potřeba začlenit i jiné proměnné je diskutabilní. Přesto je více než pravděpodobné, že narůstající složitost poskytuje mezery pro jeho obcházení, případně daňový subjekt, i přes jeho poctivou snahu přiznat a zaplatit státu správnou výši daně, se může ve složité změti paragrafů ztratit a nechtěně si jej vyložit jinak, což povede z rozdílné hodnotě přiznané daňové povinnosti. Jak již bylo zmiňováno, tuzemský daňový systém se v rámci světového srovnání zveřejňovaného ve zprávě Paying Taxes 2015 řadí mezi ty složitější (obsadil 119. místo ze 189). Je tedy stále prostor pro jeho zjednodušení, což by namohlo nejen tápajícím daňovým subjektům, ale současně by vedlo k složitějšímu obcházení zákonů.

Významný vliv na daňovou morálku má i určitá míra historické tolerance vůči daňovým únikům, která je úzce spojena s vnímanou neefektivitou veřejného sektoru. Neformální institucionální prostředí tedy představuje další faktor ovlivňující výši daňových úniků. ČR se vyznačuje právě tím, že subjekt uskutečňující daňové úniky je veřejností vnímán spíše jako hrdina než jako zločinec. Tato skutečnost je podpořena tím, že daňové subjekty nemají důvěru v systém veřejné správy. Neustále se měnící názory vlády podle toho, kdo je právě u moci, na to navazující neustálé změny legislativy, špatné hospodaření s finančními prostředky získanými výběrem daní a neustále v médiích omílaná problematika korupce v ní jen umocňuje nedůvěru a neochotu platit daně. Všechny uvedené důvody představují překážky ve zlepšení výběru daní a v převážné části leží možností nápravy na straně představitelů státu.

Je více než zbytečné diskutovat o úplném vymáčení daňových úniků, protože vždy budou existovat subjekty snažící se vyhnout placení daní, ať už jen z vnitřní potřeby rebelie proti systému. Lze však uvažovat alespoň o způsobech jejich snížení. O možnosti omezení plateb v hotovosti bylo probíráno již na začátku. Na základě analyzovaných faktorů lze doporučit i následující možnosti.

Přestože nebyla potvrzena závislost mezi výší daňového zatížení a daňovými úniky, nepovažují za vhodné zvyšování daňové zátěže. Bohužel však ani možnost případného snížení nepřinese kýžený efekt, protože u daňových subjektů působí určitá setrvačnost v chování a přechod z nezdaněné činnosti k oficiálnímu sektoru je vždy spojen s ekonomickou ztrátou a to i za předpokladu výrazného

snížení daňového zatížení. Na základě analýzy, v níž byla potvrzena závislost úniků na hodnotovém vyjádření podnětů v trestním řízení podaných finanční správou, považují za vhodné snížit hranice, od kterých bude čin spáchaný v daňové oblasti považován za trestný čin. Pouhé potrestání prostřednictvím penále, které považují za příliš nízké (například jenom 1 % při zjištění, že subjekt vykázal vyšší daňovou ztrátu), nemá potřebný efekt odrazující od takového jednání, avšak při jeho navýšení a současné hrozbě trestního stíhání s možným odnětím svobody působí na daňové subjekty vyšším odrazujícím vlivem. Dle výsledků lze konstatovat, že zvýšení podaných stíhání o 1 mil. Kč sníží výši daňových úniků o 2,38 mil. Kč. Snížení trestní hranice by tedy mělo více odrazovat subjekty od podvodného jednání. Dále byla prokázána závislost na počtu udělených sankcí a vzhledem k novelizaci daňového řádu, zavádějícího nové druhy pokut a zvýšení jejich maxima, lze doporučit pouze řádnou kontrolu plnění povinností udělených zákonem a v případě porušení nejen udělit sankci, ale s ohledem na závažnost a druh provést daňovou kontrolu.

Největší vliv na snižování daňových úniků má samozřejmě jejich úspěšné odhalování, kdy zvýšení úspěšnosti o pouhé 1 % povede ke snížení úniků o 10,7 mld. Kč v následujícím období. Jak vyplývá z analýzy, osvědčilo se využívání moderních technologií, vytvoření specializovaných útvarů stejně jako vzájemná spolupráce státních orgánů. V návaznosti tuto skutečnost považují za vhodné vytvořit další složky, které by se zaměřily na kontrolu větších firem, které mají tendence k snižování daňové povinnosti a především by měla být brána větší pozornost na fyzické a právnické osoby, které spadají pod pracoviště finančního úřadu, které se odlišuje od území skutečného provozování podnikatelské činnosti. Tyto subjekty záměrně využívají téměř nulového rizika uskutečnění daňové kontroly, což otvírá bránu k daňovým podvodům.

Přestože doručení ohledně zjednodušení daňových zákonů nejsou v této práci podloženy podrobným zkoumáním, považují ho společně se stálým a spolehlivým legislativním prostředím za jeden z možných faktorů, který by napomohl k alespoň částečnému snížení chyb ve stanovování daňové povinnosti a možnostech daňových podvodů.

6 Závěr

Diplomová práce se zabývala problematikou daňových úniků, jejichž alespoň částečné zamezení a odhalení se dostává do popředí více než kdy předtím. Cílem bylo definovat faktory, které mají dle teorie vliv na výši daňových úniků a na základě modelu ověřit hypotézy jejich vlivu. Před samotným pristoupením k ověřování byla potřeba stanovit výši daňových úniků.

Pro zjištění daňových úniků byla potřeba z důvodu nedostupnosti jejich oficiálních hodnot vyčíslit vlastní odhady. To lze uskutečnit prostřednictvím velikosti stínové ekonomiky. Z toho důvodu samotnému stanovení velikosti daňových úniků předcházelo splnění dílčího cíle ztotožněního s odhadem stínové ekonomiky v ČR. Metoda využitá k tomuto účelu je známá pod názvem metoda poměru oběživa, avšak v návaznosti na její kritiku byla uskutečněna její modifikace autorem práce. Splnění dílčího cíle vyžadovalo provedení analýzy vývoje bankovního trhu a rozvoje využití platebních karet, na jejímž základě byla provedena úprava metody poměru oběživa vedoucí k jejímu zrealnění pro podmínky měnící se ekonomiky. Výsledkem dílčího cíle bylo určení výše stínové ekonomiky v ČR v roce 1999 až 2013.

Další dílčí cíl představovala analýza vybraných kvantifikovaných faktorů a predikce jejich možného vlivu na výši daňových úniků, který byl následně ověřen za pomoci ekonometrického modelu. Na základě výsledků modelu byly potvrzeny předpoklady, že na výši daňových úniků nemá vliv rostoucí počet daňových subjektů, dále pak jejich výši neovlivňuje ani počet zaměstnanců finanční správy a dokonce ani počet provedených finančních kontrol. Naopak závislost byla potvrzena u počtu sankcí udělených správcem daně, podnětech podaných orgánům činným v trestním řízení ve finančním vyjádření a dále pak úspěšnosti odhalených daňových úniků na základě doměřené daně daňovou kontrolou. Pouze u velikosti daňového zatížení, výši předepsaného penále a počtu podnětů předaných orgánům činným v trestním řízení nebyla prokázána předpokládaná kauzalita.

Nad výsledky vlastní práce byla provedena v závěru práce diskuse obsahující vysvětlení zjištěných skutečností a jejich konfrontace s názory jiných autorů. Dále byla na jejich základě navržena doporučení, jejich zrealizování by mělo přispět ke snížení výše daňových úniků.

7 Literatura

- ČAPEK, Jan. 2008. Daňové plánování ve spárech ducha zákona, 1. část. *Daňový expert: odborný daňový časopis*. 2008(6). ISSN 1801-2779.
- FASSMANN, Martin. 2000. *Stínová ekonomika I: (příčiny, důsledky, měření)*. Praha: Soudy, 94 s.
- FASSMANN, Martin. 2003. *Stínová ekonomika II: Stínová ekonomika v České republice*. Praha: Soudy, 84 s.
- FASSMANN, Martin. 2007. *Stínová ekonomika IV: Boj proti stínové ekonomice*. Praha: Soudy, 72 s. ISBN 80-86846-18-0.
- FILIPEC, Petr. 2011. *The Shadow Economy Analysis*. Praha. Bakalářská práce. VŠE.
- HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Alena MAAYTOVÁ. 2010. *Veřejné finance*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 340 s. ISBN 978-80-7357-497-0.
- HANOUSEK, Jan a Filip PALDA. 2006. Předem odsouzeno k neúspěchu: Měření šedé ekonomiky tranzitivních zemi pomocí makroekonomických metod. *Politická ekonomie*. 2006(2). s. 190–202. ISSN 0032-3233.
- HANOUSEK, Jan a Filip PALDA. 2006. Vývoj daňových úniků v ČR: Analýza pomocí markovských řetězců. *Finance a úvěr*, 56 (3-4), ISSN 127-151.
- HOLMAN, Robert. 2002. *Ekonomie*. 3. aktualiz. vyd. Praha: C.H. Beck, xxii, 714 s. ISBN 80-7179-681-6.
- JACKSON, McLeod Peter a Charles Victor BROWN. 2003. *Ekonomie veřejného sektoru*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 733 s. ISBN 80-86432-09-2.
- KOCINA, Jan. 2014. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 358 s. ISBN 978-80-7380-442-8.
- KUBÁTOVÁ, Květa. 2010. *Daňová teorie a politika*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 275 s. ISBN 978-80-7357-574-8.
- MARTINEZ, Jean-Claude. 1995. *Daňový únik*. 1. vyd. Praha: HZ, 144 s. ISBN 80-901918-3-5.
- NERUDOVÁ, Danuše. 2011. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 319 s. ISBN 978-80-7357-695-0.
- POLOK, Václav. 2008. Daně a daňový odpor. *Daně a finance: odborný časopis pro daňové právo a praxi*. Praha: LexisNexis CZ, 16(11). ISSN 1801-6006.

SOUKUP, Jindřich et. al. 2007. *Makroekonomie: moderní přístup*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 514 s. ISBN 978-80-7261-174-4.

STIGLITZ, Joseph E. 1997. *Ekonomie veřejného sektoru*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 661 s. ISBN 80-7169-454-1.

SVÁTKOVÁ, Slavomíra. 1994. *Bakalářské minimum z daní*. Praha: Trizonia, 293 s. ISBN 80-85573-24-5.

ŠIROKÝ, Jan. 2008. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, xvi, 301 s. ISBN 978-80-7400-005-8.

ŠIROKÝ, Jan. 2013. *Daně v Evropské unii: daňové systémy všech 28 členských států EU, legislativní základy daňové harmonizace včetně judikátů SD, odraz ekonomické krize v daňové politice EU, zdanění finančního sektoru*. 6., aktualiz. a přeprac. vyd. včetně CD. Praha: Linde Praha, 386 s. ISBN 978-80-7201-925-0.

VANČUROVÁ, Alena a Lenka LÁCHOVÁ. 2012. *Daňový systém ČR 2012*. 11. aktualiz. vyd. Praha: 1. VOX, 368 s. ISBN 978-80-87480-05-2.

Internetové zdroje

ALLINGHAM, Michael G. a Agnar SANDRO. 1972. *Income tax evasion: a theoretical analysis* [online]. [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0047272772900102>>.

ALM, James a Benno TOLGLER. 2005. *Culture differences and tax morale in the United States and in Europe*. Journal of Economic Psychology 2006 No. 27 p. 224 [online]. [cit. 2014-11-06]. Dostupné z: <www.torgler.com/pdf/2004_14_torgler_alm.pdf>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. 2003. *Záznam z jednání bankovní rady ČNB ze dne 27. února 2003* [online]. [cit. 2015-03-18] Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/br_zapisy_z_jednani/2003/CMOM_030227.html>.

ČESKÁ TELEVIZE 24. 2014. *Norsko by mohlo zrušit bankovky a mince* [online]. [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/282348-norsko-by-mohlo-zrusit-bankovky-a-mince-tvrdi-studie>>.

EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR. 2005. *Úloha organizované občanské společnosti v boji proti nehlášené práci* [online]. SOC/172. Brusel. [cit. 2015-04-28]. Dostupné z: <https://webapi.eesc.europa.eu/documentsanonymous/ces385-2005_ac_cs.doc/content>.

FINANČNÍ SPRÁVA. 2015. Daňová kobra[online]. [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <<http://www.danovakobra.cz>>.

FINANČNÍ SPRÁVA. 2015. *Elektronická evidence tržeb*. Dostupné z: <<http://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/eet>>.

FINANČNÍ SPRÁVA. *Informace o činnosti Finanční správy ČR za rok 1999-2013*. Dostupné z: <<http://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/financni-sprava-cr/vyrocnizpravy-a-souvisejici-dokumenty/2013>>.

FOND POJIŠTĚNÍ VKLADŮ. *Milníky v historii Fondu pojištění vkladů*[online]. [cit. 2015-04-06]. Dostupné z:< <http://www.fpv.cz/cs/pro-media/milniky-v-historii-fondu-pojisteni-vkladu.html>>.

HM REVENUE AND CUSTOMS. 2014. *Measuring tax gaps 2014 edition: Methodological annex*[online]. [cit. 2015-11-14] Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/364009/4382_Measuring_Tax_Gaps_2014_IW_v4B_accessible_20141014.pdf>.

HMREVENUE AND CUSTOMS. 2014.*Measuring tax gaps 2014 edition*[online]. [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/363966/141016_Methodological_annex_2014.pdf>.

JÍLEK, Josef. Korupce, praní peněz a oběživo. *Hospodářské noviny* [online]. [cit. 2015-03-14]. ISSN 1213-7693. Dostupné z:< <http://archiv.ihned.cz/c1-969539-korupce-prani-penez-a-obezivo>>.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. 2014. *Přehled státního rozpočtu*[online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <<http://monitor.statnipokladna.cz/2014/statni-rozpocet>>.

MINISTERSTVO FINANCÍ SLOVENSKE REPUBLIKY. 2014. *Bločková lotéria si na DPH zarobí štvornásobne (máj 2014)*[online]. [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://www.mfsr.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=9633&documentId=11733>.

NOVUM. 2015. *Evidence tržeb v Chorvatsku: Bez elektřiny prodejny prostě zavřou*[online]. [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <<http://www.elektronickaevidencetrzeb.cz/content/evidence-tr%C5%BEeb-v-chorvatsku-bez-elekt%C5%99iny-prodejny-prost%C4%9B-zav%C5%99ou>>.

OECD. *Glossary of Tax Terms*[online]. [cit. 2014-09-04]. Dostupné z: <<http://www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm>>.

- OECD.Revenue Statistics - Comparative tables. In: *OECD.StatExtracts: Complete databases available via OECD's iLibrary*[online]. [cit. 2015-03-04]. Dostupné z:<<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REV>>.
- POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. 1994. *Zpráva vlády o plnění státního rozpočtu České republiky za 1. čtvrtletí 1994*[online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t1391_01.htm>.
- PRICEWATERHOUSECOOPERS. 2015. *Paying Taxes 2015: The global picture* [online]. [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <<http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2015-high-resolution.pdf>>.
- RENOY, Piet, Emco MEYER, Olga GRITSAI a Staffan IVARSSON. 2004. *Underclared work in an enlarged union (An analysis of underclared work: an in-depth study of specific cases)*[online]. European Commission.[cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2652&langId=en>.
- SDRUŽENÍ PRO BANKOVNÍ KARTY. *Souhrnné statistiky za rok 2000 - 2014*[online]. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://www.bankovnikarty.cz/pages/czech/profil_statistiky.html>.
- SCHNEIDER, Friedrich a Colin C. WILLIAMS. 2013. *The shadow economy*[online]. Institute of Economic Affairs, 186 s. ISBN 978-025-5366-748. Dostupné z: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2286334>.
- SCHNEIDER, Friedrich, Andreas BUEHN a Claudio E. MONTENEGRO. 2010. *Shadow Economies All over the World: New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007* [online]. [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/3928/WPS5356.pdf?sequence=1>>.
- SINGER, Miroslav. 2010. *Hospodářská krize a česká ekonomika*[online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/.../singer_20100614_vse.pdf>.
- SURGA, Leopold. 2004. *Jak dál v hotovostním peněžním oběhu* [online]. [cit. 2015-01-16]. Dostupné z:<https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2004/cl_04_040219a.html>.
- TERRAINVEST. 2014. *Analýza činnosti finančních úřadů – dlouhodobý trend za roky 2005 - 2013*[online]. [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://www.corporate.cz/wp-content/uploads/2014/12/Finan%C4%8Dn%C3%AD-%C3%BA%C5%99ady-anal%C3%BDza-2014-dlouhodob%C3%BD-trend_tisk.pdf>.

TERRAINVEST. 2014. *Analýza činnosti finančních úřadů*[online]. [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://www.corporate.cz/wp-content/uploads/2014/12/Finan%C4%8Dn%C3%AD-%C3%BA%C5%99ady-anal%C3%BDza-2014_tisk.pdf>.

THE UNITED NATIONS. 1993. *The system of national accounts 1993*[online]. [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <<http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/1993sna.pdf>>.

TREBICKA, Brunela. 2014. Mimic Model: A Tool to Estimate the Shadow Economy. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. Vol 3 No 6 (2014). ISSN 2281-3993. [online]. [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <<http://www.mcser.org/journal/index.php/ajis/article/view/4869/4715>>.

TŮMA, Ondřej. 2013. *Bezkontaktní platební karty. Jsou bezpečné?*[online]. Peníze [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <<http://www.penize.cz/platebni-karty/259327-bezkontaktni-platebni-karty-jsou-bezpecne>>.

VISA. 2013. *The shadow economy in Europe 2013*[online]. [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://www.atkearney.com/financial-institutions/featured-article/-/asset_publisher/j8IucAqMqEhB/content/the-shadow-economy-in-europe-2013/10192>.

VISA. 2015. *Šedá ekonomika v České republice*[online]. [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://www.visa.cz/media/pdf/Visa_Seda%20ekonomika%20v%20CR_studie_30_1_2015.pdf>.

VÍTEK, Leoš a Jan PAVEL. 2008. *Analýza nákladů soukromého sektoru vyvolaných daňovým systémem*[online]. Výzkumná studie MFČR a VŠE [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/TZ_2009-08_Analyza-nakladu-soukromeho-sektoru-vyvolanych-danovym-systemem-Vyzkumna-studie.pdf>.

ZÍDKOVÁ, Hana. 2012. Diskuse k metodám odhadů stínové ekonomiky[online]. [cit. 2015-04-26]. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2012(3). ISSN 0572-3043.[cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <<http://www.vse.cz/aop/384>>.

Legislativa

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti ve znění pozdějších předpisů

Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů

Judikáty

Nejvyšší soud [online]. 2005. [cit. 2015-12-05]. Rozsudek 5 Tdo 191/2005 ze dne 1. 3. 2005. Dostupné z: <<http://kraken.slv.cz/5Tdo191/2005>>.

Nejvyššího soudu [online]. 2005. [cit. 2015-12-05]. Rozsudek 8 Tdo 790/2005 ze dne 21. 7. 2005. Dostupné z: <<http://kraken.slv.cz/8Tdo790/2005>>.

Krajský soud v Ostravě [online]. 1998. [cit. 2015-10-21]. Rozsudek čj. 22 Ca 319/97-36 ze dne 8. 7. 1998. Dostupné z: <www.nssoud.cz/files/SOUDNI.../0073_1Afs_0400089A_prevedeno.pdf>.

Příloha

Příloha 1 : Vývoj využití platebních karet

Rok	Počet transakcí	Změna transakcí	Změna transakcí v %	Objem transakcí (v tis. Kč)	Rozdíl (v tis. Kč)	Změna v %
2001	21 886 000	-	-	32 896 000	-	-
2002	35 815 000	13 929 000	63,64	42 484 000	9 588 000	29,15
2003	80 373 983	44 558 983	124,41	92 558 911	50 074 911	117,87
2004	99 072 963	18 698 980	23,26	117 977 852	25 418 941	27,46
2005	120 342 199	21 269 236	21,47	142 735 769	24 757 917	20,99
2006	137 414 580	17 072 381	14,19	165 619 320	22 883 551	16,03
2007	159 110 446	21 695 866	15,79	190 019 145	24 399 825	14,73
2008	181 228 776	22 118 330	13,90	210 374 705	20 355 560	10,71
2009	203 033 195	21 804 419	12,03	211 215 404	840 700	0,40
2010	240 253 313	37 220 118	18,33	227 775 384	16 559 979	7,84
2011	277 562 564	37 309 251	15,53	267 352 833	39 577 450	17,38
2012	318 603 371	41 040 807	14,79	294 305 319	26 952 486	10,08
2013	380 378 182	61 774 811	19,39	306 001 450	11 696 130	3,97
2014	467 678 538	87 300 356	22,95	366 151 499	60 150 050	19,66

Příloha 2: Výpočet stínové ekonomiky – metoda podílu oběživa

Rok	C	D	M1	HDP	V	C*	C-C*	Šedá ekonomika	ŠE v %
1993	46 300	236 700	283 000	1 195 811	4,23	-	-	-	-
1994	73 300	275 900	349 200	1 364 823	3,91	54 076	19 224	75 134,05	5,51
1995	91 700	297 000	388 700	1 580 115	4,07	58 212	33 488	136 132,98	8,62
1996	110 500	311 400	421 900	1 812 622	4,30	61 034	49 466	212 520,58	11,72
1997	117 200	283 500	400 700	1 953 311	4,87	55 566	61 634	300 450,14	15,38
1998	119 900	260 300	380 200	2 142 587	5,64	51 019	68 881	388 174,55	18,12
1999	140 300	276 600	416 900	2 237 300	5,37	54 214	86 086	461 983,94	20,65
2000	166 300	313 000	479 300	2 372 630	4,95	61 348	104 952	519 533,20	21,90
2001	174 000	366 400	540 400	2 562 679	4,74	71 814	102 186	484 583,44	18,91
2002	188 452	579 216	767 668	2 674 634	3,48	113 526	74 925	261 048,05	9,76
2003	213 460	683 175	896 635	2 801 163	3,12	133 902	79 558	248 544,88	8,87
2004	231 356	773 026	1 004 383	3 057 660	3,04	151 513	79 843	243 068,48	7,95
2005	251 378	837 699	1 089 077	3 257 972	2,99	164 189	87 189	260 824,86	8,01
2006	278 602	977 802	1 256 403	3 507 131	2,79	191 649	86 953	242 720,28	6,92
2007	310 602	1 129 637	1 440 239	3 831 819	2,66	221 409	89 193	237 300,99	6,19
2008	336 195	1 258 484	1 594 679	4 015 346	2,52	246 663	89 532	225 438,32	5,61
2009	356 276	1 359 814	1 716 089	3 921 827	2,29	266 523	89 752	205 113,13	5,23
2010	354 716	1 548 576	1 903 292	3 953 651	2,08	303 521	51 195	106 345,94	2,69
2011	364 717	1 703 541	2 068 258	4 022 410	1,94	333 894	30 823	59 945,45	1,49
2012	383 031	1 848 613	2 231 644	4 047 675	1,81	362 328	20 702	37 549,21	0,93
2013	396 990	2 017 580	2 414 569	4 086 260	1,69	395 446	1 544	2 612,92	0,06
2014	416 396	2 214 507	2 630 904	4266406	1,62	434 043	-17 647	-28 617,13	-0,67

Příloha 3: vstupní data – 1. část

Rok	Daňové úniky v mil. Kč	Složení daňová kvóta v %	Počet daňových kontrol	Počet podaných trestních podnětů	Podané trestní podněty v mil. Kč	Penále v mil. Kč
1999	154 303	33,4	212 980	2 533	3 416	12 057
2000	168 848	32,5	186 923	2 557	3 085	8 982
2001	171 774	32,6	174 336	2 058	2 134	9 755
2002	161 684	33,5	161 948	1 696	2 331	11 831
2003	169 079	34,4	132 112	1 638	2 567	11 144
2004	180 506	34,7	119 428	1 497	1 604	13 468
2005	191 597	34,5	105 409	1 506	2 789	11 591
2006	196 459	34,1	95 918	1 436	1 688	14 907
2007	210 394	34,3	90 991	1 488	4 152	8761
2008	210 746	33,5	86 087	1 407	2 466	14 178
2009	196 152	32,4	79 614	1 298	11 670	5 364
2010	179 288	32,5	69 820	1 618	6 390	3 790
2011	177 787	33,4	47 472	1 432	6 803	2 246
2012	176 386	33,8	42 466	1 711	9 447	2 034
2013	172 368	34,1	33 549	1 194	4 562	1 697

Příloha 4.: Vstupní data – 2. část

Rok	Počet zaměstnanců	Počet daňových subjektů	Počet udělených sankcí	Odhalené úniky	Doměřeno v mil. Kč
1999	14 155	7 652 816	6	4,85%	7 483
2000	14 676	8 008 019	7 655	4,33%	7 305
2001	15 656	8 618 948	5563	3,34%	5 730
2002	15 707	8 990 594	4681	3,15%	5 099
2003	15 681	9 379 667	4706	2,91%	4 923
2004	15 560	9 694 512	4 178	2,99%	5 403
2005	15 496	9 910 584	4 344	2,03%	3 891
2006	15 720	10 553 026	3 797	3,26%	6 413
2007	15 575	11 036 708	4 152	2,77%	5 832
2008	15 408	11 343 411	4 267	3,24%	6 821
2009	15 391	11 235 888	3 593	2,36%	4 627
2010	14 744	10 909 764	3 283	4,61%	8 271
2011	14 662	11 208 334	3 988	3,76%	6 686
2012	14 762	11 738 236	2 853	4,78%	8 431
2013	15 031	12 009 069	1 120	4,77%	8 229

Příloha 5: Výstup z Gretlu

Model: OLS, za použití- pozorování- 2000-2013 (T = 14)

Závisle proměnná: Daňové úniky v mil. Kč

	<i>Koeficient</i>	<i>Směr. chyba</i>	<i>t-podíl</i>	<i>p-hodnota</i>	
const	228346	15276,6	14,9475	<0,00001	***
Podnětyrestní řízení vmil. Kč	-2,38197	0,946152	-2,5175	0,03290	**
Sankcepočet_1	-6,13176	2,01078	-3,0495	0,01381	**
Procento odhalených uniků_1	-10686	3124,9	-3,4196	0,00763	***

Střední- hodnota závislé proměnné	183076,3	Sm. odchylka závisle proměnná	15508,41
Součet čtverců reziduí-	8,04e+08	Sm. chyba regrese	9452,369
Koeficient determinace	0,742815	Adjustovaný koeficient determinace	0,628510
F(4, 9)	6,498563	P-hodnota(F)	0,009635
Logaritmus věrohodnosti	□144,9286	Akaikovo kritérium	299,8572
Schwarzovo kritérium	303,0525	Hannan-Quinnovo kritérium	299,5614
Rho (koeficient autokorelace)	0,107219	Durbin-Watsonova statistika	1,707869

Testovací statistika: $F(1, 9) = 14,744$

s p-hodnotou = $P(F(1, 9) > 14,744) = 0,0039678$